

SAVONIA

Sisarus-kynkkä toimintamalli

Sisarusten yhteinen leikki- ja toimintaryhmä

Terhi Karhu
Outi Mattila

Opinnäytetyö

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Terhi Karhu ja Outi Mattila	
Työn nimi Sisarus-kynkkä toimintamalli. Sisarusten yhteinen leikki- ja toimintaryhmä	
Päiväys 12 / 2011	Sivumäärä/Liitteet 41/3
Ohjaaja(t) Arja Pesola	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Honkalampi-säätiö, Joensuu	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tutkimuksessa selvitettiin mitä hyötyä Sisarus-kynkkä toimintamallilla on sisarusten välisen vuorovaikutuksen edistämisessä. Sisarus-kynkkä on sisarusten yhteinen leikki- ja toimintaryhmä. Ryhmän tavoitteena on edistää lasten vuorovaikutustaitoja ja leikkiä. Tutkimuskysymyksinä olivat miten sosiaalista vuorovaikutusta voidaan tukea ja kuinka sosiaalinen vuorovaikutus kehittyy Sisarus-kynkän aikana. Tutkimukseen osallistui kolme sisarusparia, iältään 5–11 vuotta. Sisaruspareista toisella lapsella oli puheen tuottamisen- ja ymmärtämisen vaikeus. Toimeksiantajana toimi Honkalampi-säätiö.</p> <p>Tutkimus tehtiin kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä. Aineisto kerättiin osallistuvalla havainnoinnilla ja videohavainnoinnilla. Sisarus-kynkkätoiminta järjestettiin syksyllä 2010 ja keväällä 2011. Syksyn aineistoa käytettiin esiyymmärryksen luomiseen sekä vertailuun tulosten analysoinnissa. Aineistolle tehtiin teorialähtöinen sisällönanalyysi. Teoriasta nousseita käsitteitä, katse, kosketus, aloitteen teko ja vuorottelu, havainnoitiin videoilta. Käsitteet nousivat sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnallisen oppimisen teorioista.</p> <p>Sisarus-kynkkä on tarjonnut lapsille uusia vuorovaikutustilanteita ja sisarusten yhteinen leikki on saanut uusia muotoja. Tutkimuksessa selvisi, että Sisarus-kynkällä voidaan edistää lasten sosiaalisia vuorovaikutustaitoja ja siten sisarusten välistä leikkiä. Sosiaalinen vuorovaikutus kehittyi Sisarus-kynkän aikana huomattavasti. Keväällä katseiden sekä kosketusten määrä ja laatu ovat muuttuneet myönteisemmäksi sisarusta kohtaan. Lapsilla näkyi oma-aloitteellisuutta enemmän toiminnan loppupuolella kuin alussa.</p> <p>Honkalampi-säätiö saa tutkimuksesta uutta tietoa Sisarus-kynkän mahdollisuuksista varhaisen tuen keinona. Säätiö voi käyttää tuloksia kehittäessään Sisarus-kynkkä mallia edelleen. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää jatkossa Sisarus-kynkkä käsikirjan tekemiseen. Käsikirja mahdollistaa toimintamallin käytön muille lasten parissa työskenteleville.</p>	
<p>Avainsanat</p> <p>Käsikynkkä, Sisarus-kynkkä, sosiaalinen vuorovaikutus, yhteistoiminnallinen oppiminen, leikki</p>	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Terhi Karhu and Outi Mattila			
Title of Thesis The Group for Siblings. Play and activity group for siblings			
Date	12 / 2011	Pages/Appendices	41/3
Supervisor(s) Arja Pesola			
Client Organisation/Partners Honkalampi Foundation, Joensuu			
<p>Abstract</p> <p>The study clarified what benefits the Group for Siblings has in order to promote the interaction between the siblings. The group is a common play and activity group for siblings. The group aim is to promote children's interaction skills and playing. It was also studied how social interaction can be supported and how social interaction develops while attending the group. The study involved three pairs of siblings aged 5-11. In every pair the other sibling had neurological difficulties to understand speech and produce it. The client organization of this study was Honkalampi Foundation.</p> <p>The study was done by using the qualitative research method. The material was collected by participant observation and video observation. The Group for Siblings was organized in two parts, once in spring and once in autumn. The autumn material was used for background information and comparison of the results. The theory-driven content analysis was made for the material. Concepts-, such as look, touching, taking initiative and alternation was analysed based on a recorded video analysis. Those concepts are part of social interaction and co-operative learning.</p> <p>The Group for Siblings has offered children new interaction situations and the play of siblings has taken new forms. The study revealed that the Group for Siblings activity can be used to improve children's social interaction skills and thereby aid their play. Social interaction developed considerably while attending the Group for Siblings. Sibling's eye contact and the quality of interaction towards the other sibling were improved. Children also had more initiative.</p> <p>Honkalampi Foundation receives new information about the opportunities of The Group for Siblings as a means of early support. The Foundation can use study results to develop the group model further. The results can be used to make a manual for the Group for Siblings. The manual would help those who like to use this kind of activity in their own work.</p>			
<p>Keywords</p> <p>Käsikynkkä, The Group for Siblings, social interaction, co-operative learning, play</p>			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	6
2	PERHEPERUSTAISEN KUNTOOUTUKSEN KEHITTÄMISKESKUS	8
3	LASTEN SOSIAALISEN VUOROVAIKUTUKSEN KEHITYS	9
3.1	Sanaton eli nonverbaalinen kommunikointi	10
3.2	Sosiaalistaitojen kehitys varhaislapsuudessa	11
3.3	Leikki kehittää lasta	12
3.4	Yhteistoiminnalla kohti vuorovaikutusta	14
4	LASTEN VARHAINEN TUKI.....	16
4.1	Käsikynkkä ryhmätyömenetelmä	18
4.2	Sisarus-kynkkä toimintamalli.....	18
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	21
5.1	Laadullinen tutkimus.....	21
5.2	Tutkimustehtävä.....	23
5.3	Aineiston hankinta ja analysointi	24
6	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	26
7	TUTKIMUKSEN TULOKSET	28
7.1	Katseen ja kosketuksen kehittyminen	31
7.2	Vuorottelun ja aloitteen teon muutos.....	32
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	35
	LÄHTEET.....	38

LIITTEET

Liite 1 Sisarus-kynkkä esite

Liite 2 Sisarus-kynkän leikit ja pelit

Liite 3 Kuvaus- ja äänitallennelupa

1 JOHDANTO

Sisarussuhde on elinikäinen ja sille halutaan luoda jo varhaisessa vaiheessa pysyvä pohja (Rannikko 2008, 12). Läheiset välit sisaruksiin lapsuudessa edesauttaa tuen saamista ja antamista. Yhteiset leikit, kinastelut ja yhdessä vietetty aika helpottavat sisaruksiin tukeutumista myös aikuisuudessa. (Pihlajamaa 2006, 50.) Suhteen rakenne ja tapa toimia sisaruksen kanssa muokkaavat lapsen tapaa toimia muissa ihmis-suhteissa. Positiivisesti sisarukseen suhtautuva lapsi kohtelee toisia samalla tavalla. (Parker & Stimpson 2004, 12.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää mitä Sisarus-kynkkä on ja kuinka kyseisellä toimintamallilla voidaan tukea ja edistää sisarusten välistä vuorovaikutusta. Tutkimuksen tavoitteena on saada uutta tietoa keinoista, joilla voidaan parhaiten tukea sisarusten välistä vuorovaikutusta. Tällä tutkimuksella saadaan myös tietoa Sisarus-kynkkä mallin kehittämistarpeista. Toimintamallin kehittämisellä saadaan lasten kasvatukselliseen kuntoutukseen uusi hyvä toimintamalli.

Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen. Aineistonkeruumenetelmänä on käytetty videohavainnointia ja osallistuvaa havainnointia. Osallistuvaa havainnointia on käytetty esiyymmärryksen saamiseksi, jota on myöhemmin verrattu varsinaiseen aineistoon. Tutkimuksessa on käytetty teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Havainnoitavat käsitteet, katse, kosketus, vuorottelu ja aloitteen teko, ovat teoriasta. Aineiston analysoinnissa on huomioitu käsitteiden ilmeneminen määrällisesti ja laadullisesti. Tulokset on jaoteltu käsitteiden mukaisesti. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on sosiaalinen vuorovaikutus sekä yhteistoiminnallinen oppiminen.

Tutkimuksen toimeksiantajana toimi Honkalampi-säätiö. Honkalampi-säätiö tarjoaa, järjestää ja kehittää palveluja vajaakuntoisille, vammaisille sekä heidän kanssaan työskenteleville. Lisäksi sosiaalipalveluja tarjotaan eri yhteistyötahoille vammaisten ja vajaakuntoisten parissa toimijoille. (Honkalampi-säätiö. Etusivu.) Säätiön päätoimipiste sijaitsee Joensuussa, mutta yksiköitä on yli 20, pääasiassa Pohjois-Karjalassa. Osa palveluista järjestetään valtakunnallisesti. (Honkalampi-säätiö. Yleisesittely.)

Sisarus-kynkkä on Honkalampi-säätiön sovellus käsikynkkä ryhmätyömenetelmästä. Sisarus-kynkkä toimintamalli on kehitetty tukemaan erityisen tuen tarvitsevan lapsen ja hänen sisaruksensa välisiä suhteita. Sisarus-kynkkämalli on yksi menetelmä lasten kasvatuksellisessa kuntoutuksessa. Salo-viita (2006, 103) toteaa, että vuorovaikutus taitojen rakenteet edistävät myönteistä vuorovaikutusta, kuuntelemisen taitoja sekä samanarvoista osallistumista osallistujien kesken. Taitoja voidaan harjoittaa tehtävillä, joilla samalla havainnoimaan sisaruksen tunteita koskettaessa ja korostaa puheessa sisaruutta. Sisarus-kynkän kohderyhmänä ovat sisarusparit, joista toinen on erityistä tukea tarvitseva lapsi. Kiinnostuimme tutkimaan toimintamallia, koska se on uusi sovellus käsikynkkä ryhmätyömenetelmästä. Sisarussuhde voi olla ainoa sosiaalinen suhde ihmisen elämänkaaren aikana. Mielestämme sisaruuden tukeminen varhaisessa vaiheessa on tärkeää erityisesti silloin, kun toinen sisaruksista tarvitsee erityistä tukea.

2 PERHEPERUSTAISEN KUNTOUTUKSEN KEHITTÄMISKESKUS

Honkalampi-säätiön sisällä toimii Perheperustaisen kuntoutuksen kehittämiskeskus. Tutkimus tehtiin kehittämiskeskuksen, Laatia lasten varhaiskuntoutukseen (Laa-La) -toiminnan alaisuuteen. Perheperustaisen kuntoutuksen kehittämiskeskuksen tarkoituksena on kehittää kuntouttavia toimintamalleja erityislapsille ja -nuorille sekä heidän perheilleen. Toimintaa sovelletaan jokaiselle ikäkaudelle sopivaksi ja mukautetaan heidän perheensä arkeen soveltuvaksi. Kehittämistyössä otetaan huomioon perheiden omat arvot, tavoitteet sekä voimavarat. (Kuntoutus- ja ohjauspalvelut 2010.)

Laa-La -toiminnan tavoitteena on tukea lapsen kehitystä ja kasvua ja perheen voimavaroja sekä edistää perheen ja ammattihenkilöiden yhteistyötä. Lapsi voi tulla ohjauksen piiriin jo ennen diagnoosia, koska tällöin vanhemmalla on tullut huoli lapsen kehitykseen liittyen. Toiminnassa tuetaan lapsen arkielämän toimintoja ja niitä pyritään kehittämään. Vanhemmat otetaan aina mukaan lasta koskevaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Tällä tavoin saadaan vahvistettua yhteistyötä eri toimijoiden välillä. (Laa-La - Laatia lasten varhaiskuntoutukseen; Laa-La -projekti.)

Keskuksessa toimivat lisäksi Akiva- ja Sosneuro-toiminnot, ja toiminnan rahoittajana on Raha-automaattiyhdistys (Perheperustaisen kuntoutuksen kehittämiskeskus 2010). Akivan tavoitteena on kehittää toiminta- ja kuntoutusmalleja tietyille kohderyhmälle. Kohderyhmä on ”autistisesti käyttäytyvät, kielellisiä tai valikoivan huomiokyvyn vaikeuksia tai Aspergerin oireyhtymän omaavat” (Akiva) lapset ja nuoret. Kehittämisessä otetaan mukaan perheet ja ammatti-henkilöstö. (Akiva.) Sosneuron asiakkaat ovat nuoria joilla on neuropsykiatrasta tai neurologista vaikeutta. Toiminnan tavoitteena on kehittää käytäntöjä syrjäytymisen ja epäsosiaalisen käytöksen ennaltaehkäisemiseksi. Sosneurossa tuetaan myös nuoren itsenäisyyttä moniammatillisena yhteistyönä. (Sosneuro.)

3 LASTEN SOSIAALISEN VUOROVAIKUTUKSEN KEHITYS

Ihmisten välinen suhde, joka etenee ajallisesti, voidaan kutsua sosiaalisesti vuorovaikutukseksi. Aina ei puhuta termillä sosiaalinen vuorovaikutus vaan käytetään paljon konkreettisempia ilmauksia esimerkiksi tappelu, halaaminen, keskustelu tai väittely. Sosiaalista vuorovaikutusta ei ole vain kahden yksilön välillä vaan sitä on myös ryhmissä. (Lahikainen & Pirttilä-Backman 2007, 11–12.) Sosiaalinen vuorovaikutus kehittyy jo lapsen varhaisissa vaiheissa. Aloitteen teko, kuunteleminen, koskettaminen, katseet ja aloitteisiin vastaaminen ovat sosiaalisen vuorovaikutuksen peruselementtejä. (Alijoki 1998, 14.) Vuorovaikutuksessa lapsi oppii leikkimisen ja neuvottelun taitoja sekä kehittyy sosiaalisesti muun muassa ystävyys-suhteiden luomisessa. Petämyksien sietokyky ja itsensä arvostaminen lisääntyy merkittävästi sosiaalisten vuorovaikutustilanteissa. (Huhtanen 2005, 18.)

Sosiaaliseen vuorovaikutukseen kuuluu osana sosiaaliset taidot. Nämä taidot ovat valmiuksia, joilla lapsi pärjää arkipäiväntilanteissa ratkoen ongelmia ja pääsemällä päämääriin. Päämääränä voi olla pääsy leikkiin ja se luo lapselle positiivisia kokemuksia. Lapsella on kykyä empatiaan eli ymmärtää toisen tunteita ja aikoja sekä kykyä arvioida omaa toimintaa ja sen seurauksia. Tärkeää on havaita omia tunteitaan ja ilmaista niitä. Sosiaalisten taitojen omaksumisessa vanhemmilla ja koko perheellä on merkittävä vaikutus. (Nurmi ym. 2006, 54–55.) Salmivalli (2005) Nurmen ym. (2006, 109) mukaan sosiaaliset taidot ovat kokonaisuudessaan vuorovaikutustaitoja sekä havaintojen tekoa eri tilanteista, toisten tunteista ja käsitystä omasta itsestä.

Parke (2004) Nurmen ym. (2006, 55) mukaan perhe voi vaikuttaa lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen epäsuorasti tai suorasti. Epäsuoraa vaikuttamista on perheen ilmapiiri ja perheen väliset suhteet toisiinsa. Vanhempien käsitykset lapsen sosiaalisista taidoista voivat vaikuttaa lapsen taitojen omaksumiseen. Suoraa vaikuttamista on tilanteiden luominen lapselle, joissa hän voi kohdata muita lapsia. Tilanteiden havainnoiminen ja puuttuminen konfliktitilanteisiin ovat yksi keino vaikuttaa suorasti. Lasten omaa kekseliäisyyttä ja vapautta ei tule kuitenkaan estää.

3.1 Sanaton eli nonverbaalinen kommunikointi

Viestintä on usein huomaamatonta tai sitä ei ajatella erikseen. Ihminen ei tulisi toimeen ilman viestimistä toisten kanssa, jolloin sosiaalinen tarve täyttyy. (Enäkoski & Routasalo 1998, 64.) Sanaton kommunikointi koetaan usein tärkeämmäksi kuin sanallinen. Ei-sanalliseen kommunikointiin luetaan muun muassa ilmeet, eleet, kosketukset, katseet, liikkeet ja asennot. Näistä ihmiset tulkitsevat monia asioita ilman sanoja. Tällaiset nonverbaaliset viestit havaitaan usein eri aisteilla. Esimerkiksi pienellä vauvalla ei ole mahdollisuutta sanalliseen kommunikointiin, vauva ymmärtää vanhempien ärtymyksen, kiihtymyksen tai ilon aisteilla. (Alijoki 1998, 12.)

Sanallinen kommunikointi on tietoista toimintaa, mutta sanaton on usein tiedostamatonta. Ei-kielellistä viestintää voi yrittää harjoitella, mutta se voi osoittautua haastavaksi. Eleiden, ilmeiden ja äänen tietoinen käyttäminen yllättävissä tilanteissa voi olla vaikeaa. Sanattomassa vuorovaikutuksessa tulisikin kiinnittää huomiota toisen henkilön asentoihin ja liikkeisiin sekä kasvojen ilmeisiin. Näiden kautta voi saada ihmisen tunteet paremmin esille kuin puheesta. Positiivisten tunteiden ja empatiakyvyn harjoittaminen kehittävät vuorovaikutustaitoja ja samalla opitaan asettumaan toisen asemaan. (Alijoki 1998, 12.)

Katseet ja eleet kulkevat rinnatusten erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Katseen kohdistaminen toiseen ihmiseen on peruselementti vuorovaikutustilanteiden syntymisessä. Kohdistamalla katseen eri ihmisiin tai asioihin, vuorovaikutus muuttuu, koska katse ei olekaan enää samassa kohteessa. Katseella osoitetaan haluttua asiaa tai esinettä, kirjaimia tai kuvia, jollei ole mahdollisuutta kommunikoida muilla keinoilla. (Tykkyläinen 2011, 117–118.)

Kosketus on osa sosiaalista vuorovaikutusta. Koskettaminen voi olla sivelyä, kättelyä, hipaisu, kädestä kiinni pitämistä tai lyömistä. Kokemukset koskettamisesta vaihtelevat. Omat tunteet ja kokemukset, ennen kosketuksen hyväksymistä, on tunnistettava, koska näin voi asettua toisen asemaan. Toinen ihminen reagoi jollain tavoin toisen kosketukseen ja ilmaisee tunteensa kosketuksen voimasta. Kosketuksesta aiheutuvat reaktiot ovat usein tiedostamattomia, mutta niitä voi oppia havaitsemaan. (Enäkoski & Routasalo 1998, 35–36, 63.)

Lapsille toisen koskettaminen voi olla tiedostamatonta. Kokemukset esimerkiksi sisaruksen kosketuksesta vaikuttavat myöhemmin reagoititapaan. Sisaruksen aggressii-

vinen koskettaminen voi saada toisen kokemaan pelkoa ja väistämään toisen koskettamista. Lasten kesken halaaminen ei ole mikään ongelma, mutta aikuisille halaaminen voi olla aivan uusi tilanne. Tilanteessa voidaan jäykistyä, jolloin kokemus halauksesta jää hieman negatiiviseksi. Koskettaminen on hetkellistä, joten sen tutkiminen on haastavaa. Koskettamista voidaan tutkia havainnoinnilla, koska tällöin voidaan havaita muun muassa kuinka monta kertaa kosketetaan tietyssä aikana tai millaista koskettaminen on ja millaisen reaktion kosketus aiheuttaa toisessa ihmisessä. (Enäkoski & Routasalo 1998, 36, 64–65.)

3.2 Sosiaalistaitojen kehitys varhaislapsuudessa

Monet eri kehityspsykologit ovat tutkineet lapsen kehitystä ja leikkiä. Maria Montessorin kehitysteorian mukaan ympäristö luodaan lapsen ehdoilla. Hänen mielestään leikki on spontaania toimintaa lapselle, mikä valmentaa kohti aikuisuutta. On siis tärkeää, että lapsi saa osakseen arvostusta ja kunnioitusta yksilönä. Erik H. Erikson näkee lapsen leikkivän luonnostaan. Eriksonin mukaan leikissä tulevat esille mielihyvä- sekä realiteettiperiaatteet. Leikissä voi purkaa vaikeita asioita ilman aggressiivista toimintaa ja siinä lapsi kasvaa kokonaisvaltaisesti. Jean Piaget on jaotellut leikin kolmeen vaiheeseen, harjoitus- ja symbolileikki sekä sääntöpelit. Leikin jakaminen osiin perustuu ihmisen kehitysvaiheisiin. Harjoitusleikki on vauvaikäisen toimintaa, jossa lapsi oppii jäljittelemällä. Symbolileikkejä leikitään kahdesta viiteen ikävuoden välillä. Näissä leikeissä koetaan sosiaalistumisen alku sekä opetellaan kontrolloimaan omaa toimintaa. Sääntöpelit tulevat lasten leikkeihin mukaan kouluun siirtyessä. Tässä ikävaiheessa lapsesta tulee sosiaalinen olento ja leikkistä tulee harvinaisempaa. Lapsen minäkeskeisyys vähenee ja yhteisöllisyyden tunne kasvaa. (Elkin 1996, 100, 104, 110–111.) Edellä mainitut teoreetikot ovat rinnastaneet lapsen kehityksen ja leikin toisiinsa. Sisarus-kynkkä toiminnan suunnittelussa on huomioitu lasten yksilölliset kehitysvaiheet. Leikkejä on eritasoisia, jolloin jokaisella lapsella on mahdollisuus kehittää taitojaan.

Tähän tutkimukseen osallistuvat lapset elävät keskilapsuutta. Lapsi siirtyy tänä ikäkautena isompiin sosiaalisiin ympäristöihin, kuten esikouluun ja kouluun. Lapselle tulee uusia rooleja ja hänen tiedolliset taidot kehittyvät entisestään. Sosiaaliset taidot sekä tunne-elämän kehitys muuttuvat, koska uusi ympäristö ärsyккеineen vaikuttaa näihin. Keskeisessä asemassa on positiiviset kokemukset ja käsitykset selviytymisestä koulussa ja kotona. Nämä vaikuttavat lapsen kehitykseen ja myönteiseen minäkuuvan syntymiseen sekä psyykkiseen hyvinvointiin. Kun lapsi epäonnistuu luomaan

myönteisen minäkuvan, lapselle syntyy huonommuuden ja alemmuuden tunteita. Nämä voivat pitkittyessään vaikuttaa lapsen älylliseen sekä emotionaaliseen kehitykseen. Lapsi nähdään olevan matkalla jonnekin ”koululaisena”. (Nurmi ym. 2006, 71–72.)

Erilaiset ryhmät, kuten Sisarus-kynkkä, kaverit kotona tai päiväkodin ryhmät, tarjoavat monia tilanteita vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Varhaisessa vaiheessa koetut vuorovaikutustilanteet vahvistavat positiivisten palautteiden kautta lapsen myönteistä minäkuvaa, itsetuntoa ja toivottua käytöstä (Huhtanen 2005, 18). Lapsi tarvitsee aikuisen asettamaan rajoja, mutta muuten viisivuotias haluaa olla omatoiminen ja kokeilla toimia eri tilanteissa. Lapsella on tällöin kiinnostusta taiteisiin ja peleihin. Pelit opettavat lasta noudattamaan sääntöjä, odottamaan vuoroa, sietämään pettymyksiä ja hienomotoriikkaa. Pelaaminen muiden lasten kanssa tuo pelitilanteisiin erilaisen tunnelman kuin aikuisen kanssa pelatessa. Viisivuotiaalla on uteliaisuutta ja kysymyksiä on paljon. Sanallinen kommunikointi sujuu hyvin sekä lauseiden muodostaminen kielipillillisesti on melko sujuvaa. (Alijoki 1998, 67–69.)

Vuorovaikutustaidot ovat sidoksissa puheen kehitykseen. Kielelliset taidot ovat olennainen osa sosiaalisen vuorovaikutuksen onnistumisessa. Lapsen kielellinen kehitys alkaa varhain ja se monimutkaistuu leikin sisällön muuttuessa. Ystävyyssuhteiden luominen on helppoa lapselle, jonka kielelliset taidot ovat hyvin kehittyneet. Toiminnalliset ryhmät tukevat lapsen kielen kehitystä. Kun ryhmässä on mahdollisuus mallioppimiseen, lapsi oppii toisilta lapsilta esimerkiksi sosiaalista vuorovaikutusta. Oppiakseen kielen käytön, lapsi tarvitsee mallia siitä, miten kielellisiä ilmauksia käytetään. (Launonen 2007, 44–46.)

Lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät huimaa vauhtia 3–6 ikävuoden välillä. Kun lapsi varttuu, hän oppii kuvailemaan ympäristönsä tapahtumia ja havainnoimaan ympäristöään. Kielitaidon kehittyessä lapsen into leikkiä muiden lasten kanssa kasvaa. Kuullessa ryhmään lapsi kokee yhteenkuuluvuutta ja tulee ymmärrys sosiaalisista suhteista. Lapsi saa ystäviä ja on mukana vertaisryhmässä. (Nurmi ym. 2006, 54.)

3.3 Leikki kehittää lasta

Leikki on yleismaailmallinen ilmiö. Selkeää leikin määrittystä ei ole olemassa, mutta monia samoja tunnusmerkkejä on, mitkä selittävät leikkiä. (Hakkarainen 2008, 98–99;107.) Leikeissä aivan pienestä lapsesta lähtien kehittyvät ihmissuhteet. Täten voi-

daan solmia positiivisia suhteita leikkitovereihin ja oppia toimimaan yhdessä. Leikkien vaiheissa esiintyy useita kehitettäviä vaiheita, kuten katsekontakti, vuorottelu, teorian ja käytännön yhdistäminen, sääntöjen noudattaminen, tilanteiden ennakointi sekä käden ja suun yhteistyön tarkkailu. (Helenius & Korhonen 2004.) Leikki tarjoaa erinomaisen oppimis- ja kasvupaikan, koska siinä voidaan harjoittaa toisen huomioimista, tavaroiden jakamista sekä odottamaan vuoroa (Nurmi ym. 2006, 55).

Leikki tapahtuu vapaamuotoisesti, kokemuksellisesti, joka liittyy elämäntilanteiden mielekkyyden ymmärtämisen syventämiseen. Tällöin haetaan tietoa ja kokemusta ympäristöstä, jolloin lapsi muodostaa todellisuutta syventämällä ymmärrystä kiinnostuksen kohteesta. (Hakkarainen 2008, 98–99, 107.) Leikin muodostumiseen tarvitaan lasten välistä sosiaalista vuorovaikutusta. Ennen leikin alkua on lapsen tiedostettava, missä ja miten leikitään. Näistä neuvotellaan yhdessä leikkiin osallistujien kesken. Leikki valmistellaan niin sanotusti tarjouksia tekemällä, tarjouksia tehdään sanallisesti ja toiminnalla. Leikin alussa tapahtuva neuvoteltu leikkimaailma voi murentua, jos paikalle ilmaantuu ulkopuolinen henkilö. Lapsi, joka ei vielä hallitse sosiaalisia vuorovaikutustaitoja voi näin ollen jäädä helposti leikin ulkopuolelle. (Vuorisalo 2009, 162–163.)

Leikissä osallistujat ovat spontaanisti mukana, eivätkä he tiedosta sitoutumistaan siihen. Puhe (verbaalisuus) ei ole leikissä välttämätöntä, vaan siinä voidaan viestiä eleillä, ilmeillä, asennoilla ja äänillä (nonverbaalisuus). Leikissä ei aina ole päämäärää, eikä lapsi leiki oppiakseen vaan oppii tiedostamattomasti leikin ohessa. (Kalliala 2004.) Aikuinen toimii mallina ja opettajana leikin edetessä sekä leikin eri vaiheissa. Leikkiä on erilaista ja leikkijöitä on kehitykseltään erilaisia. Aikuisen merkitys muuttuu lapsen ja leikin kehitysvaiheiden mukaan. (Helenius & Korhonen 2004.)

Taaperoiän (1–3 vuotta) jälkeen lapset kiinnostuvat rakenteluleikeistä. Rakenteleikissä lapsi käyttää mielikuvitustaan. Leikeissä rakennellaan tynnyistä, luonnonmateriaaleista, palikoista, peitoista, patjoista tai legoista erilaisia asioita sekä majoja. Majoja rakennetaan yksin, mutta myös ryhmässä rakentaminen on lapsista mukavaa. Rakentamiseen halutaan paikka, joka voidaan eristää leikkiä varten, kuten sohvan tausta tai pöydän alunen. (Nurmi ym. 2006, 61.)

Lapsi oppii olemaan yhteistoiminnassa toisten kanssa, kun hän leikkii. Leikki edistää sosiaalisten taitojen kehitystä, mutta myös heijastaa tulevaa kehitystä. Leikkiä voidaan hyödyntää lasten kuntoutuksessa ja havainnoinnissa. Havainnoidessa lasten

leikkiä, tulee tilanteita olla useita. Leikin sisältö ja laatu voivat vaihdella eri kerroilla, mutta muiden lasten läsnäolo, toiminta ja ohjaus voivat osaltaan vaikuttaa havainnointiin. (Nurmi ym. 2006, 62–63.)

3.4 Yhteistoiminnalla kohti vuorovaikutusta

Yhteistoiminnallista oppimista tapahtuu elämässä aika ajoin, eikä se ainoastaan liity tavoitteelliseen oppimiseen. Yhteistoiminnallinen oppimisen malli perustuu 1930–1950-luvuilla tehtyyn sosiaalipedagogiseen ryhmädynamiikan tutkimukseen. Mallin taustalla pätee ryhmädynamiikan lainalaisuudet eli jäsenten positiivinen keskinäisriippuvuus, yksilöllinen vastuu, vuorovaikutteisuus ja sosiaalisten taitojen harjoittelu sekä oppimisen ja ryhmän toiminnan arviointi suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Yhteistoiminnallisen oppimisen mallissa ryhmän ohjaaja kannustaa osallistujia saavuttamaan tavoitteitaan ja ilmaisemaan itseään. Oman oppimisen reflektointi on osa yhteistoiminnallista oppimista, sillä sen jälkeen tiedostaa mitä on oppinut ja mitä tulee vielä kehittää. Tällä hetkellä vallitseva konstruktivistinen oppimisnäkemys tarkoittaa sitä, että osallistuja rakentaa käsityksensä ja tietonsa itse. Yhteistoiminnallinen oppiminen on ihanteellista, kun osallistujat jaetaan pienryhmiin, kahdesta viiteen henkilöä. (Repo-Kaarento 2007, 33–37.)

Yhteistoiminnallisella oppimisella pyritään tehostamaan ryhmätyöskentelyä ja kehittämään osallistujien sosiaalisia taitoja. Mallin ajatellaan osallistujien motivaation lisääntyvän. Yhteistoiminnallinen oppiminen eriytetään täysin kilpailusta. Kilpailun määrää minimoidaan ryhmänjäsenten motivoinnilla, jolloin jäsenet ovat positiivisesti keskinäisriippuvaisia. Yhteistoiminnallisessa mallissa ohjaaja suunnittelee oppimistehtävät siten, että ryhmän jokaisen jäsenen taitoja täytyy hyödyntää. (Repo-Kaarento 2007, 33–37.)

Yhteistoiminnallinen oppiminen perustuu keskinäiseen vuorovaikutukseen. Oppimisen toteutuminen vaatii ryhmän jäseniltä vuorovaikutteista viestintää sekä ryhmässä toimimisen taitoja. Näitä taitoja pyritään vahvistamaan ja tukemaan tarvittaessa ohjaajajohtoisella toiminnalla. Yhteiset mieluisat harjoitukset työskentelyn alkuun vahvistavat lapsen kehittymistä ryhmässä. Näin vastahakoisempikin lapsi saadaan aktivoitua ryhmän jäseneksi. (Saloviita 2006, 185.)

Itsenäisen ja yhteistoiminnallisen työskentelyn tavoitteena on, että sisarukset oppivat ratkaisemaan erilaisia konfliktitilanteita. Yhteistoiminnallinen työskentely vahvistaa

muun muassa itseilmaisun, kuuntelun, neuvottelun ja yhdessä tekemisen taitoja. (Makkonen 2005, 15). Yhteistoiminnalliset oppimistilanteet luodaan aina siten, että jäsenillä on mahdollisuus katsekontaktiin (Repo-Kaarento 2007, 37–39). Sosiaalisissa tilanteissa ollaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Vastavuoroinen toiminta edellyttää kykyä tehdä aloitteita sekä vastata toisen aloitteisiin. (Nurmi ym. 2006, 55–56.)

Ryhmässä lapset oppivat reilun pelin sääntöjä, jakamista ja vuorottelua. Samalla lapset oppivat tasapuolisuutta ja toisten kunnioittamista. Lapset oppivat olemaan heikommassa asemassa toisiin nähden, jolloin opitaan ymmärtämään toisen tunteita ja osataan asettua toisen asemaan. (Nurmi ym. 2006, 109–110.) Kommunikoinnilla autetaan tuomaan esille tarpeet ja tunteet. Kommunikoinnin mahdollistuessa lapsen käsitys ihmisistä ja ympäristössä laajenee. (Moor 2002, 22.)

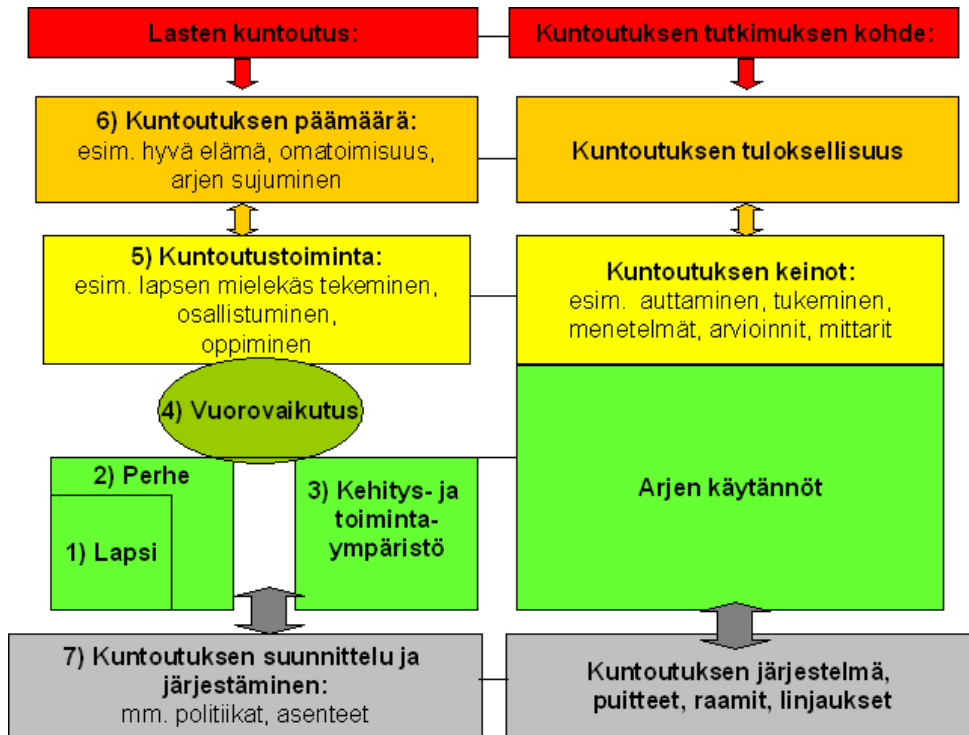
4 LASTEN VARHAINEN TUKI

Erityisen tuen tarve on moninainen ja monet eri tekijät vaikuttavat vuorovaikutustilanteisiin. Viestintätaitoja arvioitaessa on huomioitava lapsen äidinkieli, aistien toimintakyky, sairaudet, kehitystaso ja ympäristö. Lasten tarve tukeen ilmenee eri tavoin ja vaikeuksien esiintymisen erot poikkeavat toisistaan. Yleisimmin tukea tarvitaan esimerkiksi puheen ja kielen häiriöihin, kehitysviivästymään ja sosioemotionaalisiin vaikeuksiin. (Huhtanen 2005, 9.)

Kuntoutus on yksi keino tukea varhaisessa vaiheessa erityistä tukea tarvitsevaa lasta. Kuntoutustoiminta rakennetaan siten, että toiminta on lapselle mielekäästä, missä lapsi pystyy osallistumaan sekä oppimaan uusia taitoja. Uusien taitojen oppimisella tässä tarkoitetaan vuorovaikutuksen tuottamaa muutosta yksilön ja ympäristön välillä. (Sipari, Pietiläinen & Arikka.)

Tutkimuksia lasten kuntoutuksesta tehdään useista eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa kuntoutusta tarkastellaan kasvatuksellisen kuntoutustoiminnan näkökulmasta. Tutkimuksella selvitetään Sisarus-kynkkä -menetelmän tuloksellisuutta sisarusten välisen leikin ja vuorovaikutuksen edistämiseksi. Arvioinnin kohteena ovat vuorovaikutustekijät eli yhteistoiminta ja kommunikointi. Vuorovaikutus on avainkäsite lasten kasvatuksellisessa kuntoutuksessa. Lapsi tulee huomioida kokonaisvaltaisesti osana perhettä, ja perhe otetaan huomioon jo lapsen kuntoutustoiminnan suunnittelussa (Sipari ym). Kuviossa 1 on kuvattu tieteellistä tutkimusta ja lasten kuntoutuksen kokonaisuutta rinnakkain.

KUVIO 1. Tieteellinen tutkimus ja lasten kuntoutuksen kokonaisuus. (Sipari ym.)

Kuviosta voidaan havaita lasten kasvatuksellisen kuntoutuksen eri vaiheet lähtöisin lapsesta ja päättyen kuntoutuksen suunnitteluun. Kuntoutuksen tulee aina olla lähtöisin lapsesta ja hänen tarpeistaan, unohtamatta perheen merkitystä. Lapsen kehitysympäristön tarkasteleminen osana kuntoutusta tulee sujua vaivattomasti. Tällöin lapsen kehitystä voidaan tukea lapsen omassa lähiympäristössä. Lapselle ja perheelle tulee kertoa, millaisiin päämääriin pyritään ja mitä osallisilta odotetaan. Päämäärät tulee olla konkreettisia ja mahdollisia saavuttaa. Kun edellä mainitut toiminnot on tehty, voidaan kuntoutusta alkaa suunnitella ja järjestää.

Lasten kuntoutuksessa otetaan huomioon lapsen kehitys yksilöllisesti ja siinä keskitytään lapsen ja perheen hyvinvointiin sekä toimintakykyyn. Tutkimuksilla pyritään edistämään lasten ja perheiden hyvinvointia sekä toimintakykyä. Lasten kuntoutuksen tavoitteena on ensisijaisesti tukea lapsen kehitystä. Päämääränä on mahdollistaa lapselle hyvä elämä, omatoimisuus ja arjen sujuminen. (Sipari ym.)

4.1 Käsikynkkä ryhmätyömenetelmä

Käsikynkkä on ryhmätyömenetelmä, jonka ovat kehittäneet puheterapeutit Marja-Leena Pesonen ja Johanna Överlund. Menetelmä on kehitetty leikki-ikäisen lapsen ja vanhempien välisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Keskeisintä menetelmässä on ohjaajan kannustus sekä suunnittelu yhdessä osallistujien kanssa. Menetelmää on käytetty ennaltaehkäisevänä ja varhaisen tuen välineenä. (Överlund & Pesonen 1996.) Menetelmä soveltuu hyvin käytettäväksi, jos jollakin perheen jäsenistä on vaikeuksia vuorovaikutuksessa (Vilén ym. 2008, 124).

Kynkässä on aina strukturoitu rakenne, joka toistuu samanlaisena. Selkeys aktivoi lasta toimimaan sääntöjen mukaisesti. Strukturoidulla ympäristöllä luodaan lapselle mahdollisuus tehdä valintoja, ja sen tavoitteena on löytää tekemistä yhdessä. (Moor 2002, 33, 35–36.) Toimintakertoja voidaan selkeyttää kuvilla, ne luovat turvallisuuden tunnetta lapsille. Toiminnan rakenne koostuu viidestä eri vaiheesta: ryhmää yhdistävä leikki, katse- ja kehokontakti-harjoitukset, urheiluhieronta (nimi annettu isompien poikien motivoimiseksi), puheen ja toiminnan vuorovaikutusharjoitukset sekä tunnelma hetki. Ryhmä toimii parhaiten, kun siinä on kerrallaan 3–4 paria ja kaksi ohjaajaa. Olennaista on se, että jokainen pari sitoutuu osallistumaan ryhmä kokoontumisiin. Yleinen suositus on, että yksi toimintakerta on pituudeltaan noin kaksi tuntia. (Vilén ym. 2008, 124).

Honkalampi-säätiö on kehittänyt Käsikynkkä ryhmätyömenetelmästä erilaisia sovelluksia; Pomppis- ja Musiikkikäsikynkkä sekä leikkiryhmä. Tarve erilaisten työmenetelmien ja toimintamallien kehittämiseen nousee asiakkailta ja yhteistyökumppaneilta. Käsikynkän soveltaminen sisarusten vuorovaikutusta vahvistavaksi menetelmäksi, on yksi esimerkki työmenetelmän kehittamisestä asiakkaiden tarpeisiin vastaavaksi.

4.2 Sisarus-kynkkä toimintamalli

Sisarus-kynkkä (liite 1) toimintamalli on uusi tapa tukea ja vahvistaa sisarusten välistä vuorovaikutussuhdetta. Menetelmä perustuu Överlundin ja Pesosen (1996) kehittämään käsikynkkä ryhmätyömenetelmään, jota Honkalampi-säätiö on soveltanut menestyksekkäästi eri kohderyhmille. Sisarus-kynkkä on lasten leikki- ja toimintaryhmä 5–11-vuotiaille sisaruksille. Sisarus-kynkässä tuetaan ja vahvistetaan sisarusten välisiä sosiaalisia vuorovaikutustaitoja erilaisten leikkien yhteydessä. Toiminnassa

kiinnitetään huomiota kaikkien lasten tarpeisiin sekä kehitystehtäviin, jolloin toiminta on kaikille lapsille mielekästä. Toimintakerta aloitetaan niin, että asetutaan istumaan ringiin. Ringissä istuessa jokaisella on vierustoveri sekä mahdollisuus katsekontaktiin osallistujien kanssa. Tutustumisleikillä katsotaan alkuun paikallaolijat. Seuraavaksi on yhteisiä ohjattuja leikkejä, joissa sisarukset toimivat parina. Toimintakertojen loppuun on varattu aikaa vapaaseen leikkiin, jonka jälkeen rauhoitutaan musiikkia kuunnellen.

Sanallisten ohjeistuksen tukena käytetään PCS-kuvia. PCS-kuvat ovat yksinkertaisia kuvia, joilla tuetaan lapsen kommunikaation ja kielen kehitystä. Kuvilla voidaan vahvistaa lapsen itsenäistä toimintaa. (Huhtanen 2005, 17.) Sisarus-kynkän aikana leikkien kuvat laitetaan seinällä oleviin muovitaskuihin, josta lapset pystyvät tarkastamaan seuraavan leikin. Kuvat näytetään jokaiselle lapselle alkupiirissä sekä ennen leikin alkua. Jokainen sisaruspari saa leikeistä kuvat, jotka he laittavat omaan yhteiseen kansioon. Kansio kulkee lasten mukana kodin ja Sisarus-kynkän välillä. Kansiosta lapset voivat kertoa kotona esimerkiksi, mitä ovat ryhmässä tehneet. Kansio toimi myös ”reissuvihkona”, esimerkiksi tutkimuksen aikana toimintatilat muuttuivat ja kansioon laitettiin edelliskerralla kuva uusista tiloista.

Katsetta ja kosketusta harjoitellaan sisaruksen kanssa muun muassa kivileikissä, pantterin kaadossa ja aurassa (liite 2). Kivileikissä tarkoituksena on musiikin lakattua mennä yhteiselle ”kivelle” sisaruksen kanssa. Kivinä voi käyttää esimerkiksi erivärisiä A4-kokoisia papereita. Kivellä seisoessa sisarukset eivät voi välttää koskettamasta toista. Katse tulee kiven valinnassa musiikin päätyttyä. Vuorottelua ja aloitteentekoa harjoitellaan sisaruksen kanssa muun muassa leikeillä palapeli, riippukeinu ja helmenpujottelu (liite 2). Palapelin paloja piilotetaan riisin sekaan laatikkoon, josta toinen sisarus etsii palat. Palapeli kootaan lopuksi yhdessä. Kaikkia taitoja harjoitetaan yhteisissä toiminnoissa, kuten majan ja temppuradan rakennus parina sisaruksen kanssa.

Sisarus-kynkän kohderyhmänä ovat lapset, joilla on neurologista vaikeutta puheen ymmärtämisessä ja sen tuottamisessa. Kohderyhmään kuuluvat myös näiden lasten sisarukset. Sisarus-kynkkään osallistuvat lapset ovat iältään 5–11 vuotta. Sisarusten yhdessä olo uudessa ryhmässä luo tunteen sosiaalisesta tuesta. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan usein fyysistä tai emotionaalista tukea. Fyysinen sosiaalinen tuki voi olla esimerkiksi huolenpitoa ja emotionaalinen antaa neuvoja ongelmatilanteessa. Näiden lisäksi tuki voi olla yhdessä vietettyä aikaa. Vastaanotetun tuen määrä ei ole aina

sama, koska kokemus siitä on subjektiivinen. Kaikella sosiaalisella tuella on merkitystä sisarussuhteen kehittymiselle. (Duck 1998, 201–204.)

Ryhmä toimii lapsille vertaisryhmänä. Tällöin samanikäiset ja samalla kehitystasolla olevat ovat samassa ryhmässä. Vertaisten kanssa opitaan taitoja, tietoja, asenteita ja koetaan uusia asioita. Näillä kaikilla on vaikutus lapsen sopeutumiseen ryhmään, hyvinvointiin sekä tulevaisuuteen. (Salmivalli 2005, 15.) Vertaisryhmässä jokainen saa olla oma itsensä sekä jokainen saa tuoda ajatukset ja tunteet esille. Tunteiden ilmaisu on hyväksi lapselle, koska tunteiden tukahduttaminen voi vaurioittaa lapsen omakuvaa sekä kuvaa omista sisaruksista. Lasten puhuminen vertaisilleen ehkäisee eristyneisyyttä ja yksinäisyyden tunnetta. (Parker & Stimpson 2004, 140, 259.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisen lapsitutkimuksen tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa lasten arjesta ja toiminnasta. Täten voidaan luoda ja tarjota uusia työvälineitä lasten ohjaukseen. Tutkittaessa lapsia tulisi kiinnittää huomiota siihen, millaista hyötyä tutkimuksesta voi olla muille kuin tutkijalle. (Strandell 2010, 104.) Tutkimalla Sisarus-kynkkä toimintamallia tuodaan uutta tietoa kynkkä-menetelmän sovellusmahdollisuuksista eri ryhmille. Samalla saadaan tietoa Sisarus-kynkän mahdollisuuksista tukea sisarusten välistä vuorovaikutusta. Sisarus-kynkkä toiminta on varhaisen tuen malli, jota monet lasten kanssa työtä tekevät voivat hyödyntää työssään.

Tutkimus toteutettiin käyttäen kahta aineistonkeruumenetelmää: osallistuvaa havainnointia ja videohavainnointia. Osallistuvaa havainnointia käytettiin esiymmärryksen luomiseen tutkittavasta aiheesta. Videohavainnointi oli varsinainen aineiston keruumenetelmä. Tällöin havainnot esiymmärryksestä voitiin tarkistaa sekä tehdä tarkennuksia. Videohavainnoinnilla saadaan havainnoitua selkeästi lasten vuorovaikutusta eri tilanteissa. Aineiston keruu aloitettiin syksyllä 2010 osallistuvalla havainnoinnilla lapsiryhmässä. Syksyllä saatu aineisto oli suppea, joten luotettavaa tutkimustietoa oli vaikea saada. Lisäaineistoa saatiin keväällä 2011, jolloin järjestettiin jatkoryhmä syksyn sisaruspareille. Aineisto litteroitiin videohavainnoinnilla. Litterointi tehtiin kevään aikana ja kesällä aineisto analysoitiin. Aineisto saavutti saturaation eli kylläntyi kevään aineiston neljännen toimintakerran jälkeen. Tämä tarkoitti sitä, että aineisto alkoi toistaa itseään, eikä tutkimustehtävän olisi lisäaineistolla saatu uutta tietoa. Lopullinen saturaatio määritetään vertaillen aineistoa tutkimustehtävään. (Vilka 2005, 127–128.)

5.1 Laadullinen tutkimus

Laadullinen tutkimus on tullut suosioon vasta 1970–1980 lukujen vaihteessa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 25). Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella merkitysten maailmaa, joka on sosiaalinen ja ihmisten välinen. Merkityskokonaisuudet syntyvät ihmisten välisistä suhteista ja nämä kokonaisuudet ilmenevät toimintana, päämäärien asettamisena ja ajatuksina. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on tuoda tulkinnoilla esil-

le ihmisen toimintaa tai ihmisen tuottamista tuotteista jotain, mitä ei välittömästi pystytä havaitsemaan. (Vilkkä 2005, 97–98.)

Laadullisessa tutkimuksessa teoria on välttämätön ja se antaa tutkimukselle viitekehysten (Tuomi & Sarajärvi 2009, 18). Aineistoa voi analysoida aineisto- tai teorialähtöisesti. Tässä tutkimuksessa on käytetty teorialähtöistä sisällönanalyysiä. Teoreettiseen analyysiin ei ole olemassa varsinaista metodologiaa, mutta tutkijat esimerkiksi Niiniluoto (1980) ja Haaparanta sekä Niiniluoto (1991) ovat esitelleet analyysirungon, jota voi hyödyntää teoreettisessa analyysissä. Ensimmäisenä on problematisointi, jossa tutkimusongelmaa herätellään. Ongelman herättelyn jälkeen on epäselvien ja monimielisten näkemysten selkeyttäminen ja muotoilu. Lopuksi on argumentaatio, jolloin arvioidaan näkemysten ja tulosten pätevyyttä. Teoreettisesti etenevässä tutkimuksessa lähteiden tulee olla tutkimukselle merkityksellisiä. Teorialähtöisessä analyysissä lähteiden on oltava tieteellisiä tekstejä, joista jokaisella on oma näkemyksensä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 21.)

Laadullisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat havainnointi, haastattelu tai kysely. Havainnointia pidetään lähes yleisimpänä laadullisen tutkimuksen menetelmänä, mutta se on aikaa vievää ja haasteellista. Havainnointi on parhain aineistonkeruumenetelmä, kun tarkastellaan ihmisten vuorovaikutuskäyttäytymistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71, 81.) Metsämuurosen (2006, 240) mukaan havainnoinnissa tutkijan tarkoitus on tarkastella kohdetta objektiivisesti ja tehdä muistiinpanoja. Lapsia havainnoidessa on vaarana nähdä vain se, miten itse kokee tilanteen. Havainnoidessa on tärkeää tiedostaa, mitkä havainnot ovat subjektiivisia (sisäisiä) kokemuksia ja mitkä objektiivisia eli ulkoisia havaintoja. Subjektiiviset kokemukset ovat myös tietoa, mutta ei ole luotettavaa tutkimuksen kannalta. (Vilén ym. 2008, 167).

Havainnointi sopi tutkimukseen parhaiten, koska tutkimus tarkasteli pitkälti sosiaalista vuorovaikutusta. Havainnoinnilla pystyttiin selvittämään käyttäytymisen muutokset Sisarus-kynkän aikana. Leikin havainnoinnissa on hyvä käyttää apuna videota, sillä silloin muistiinpanojen tekeminen on helpompaa, kuin osallistuvassa havainnoinnissa. Videolta voidaan havainnoida lasten vuorovaikutustilanteita tarvittaessa uudestaan. (Vilén ym. 2008, 169.)

5.2 Tutkimustehtävä

Toimeksiantajan tarve oli saada tietoa Sisarus-kynkkä toimintamallin vaikutuksista sisarusten välisen leikin ja vuorovaikutuksen edistämiseksi. Vaikuttavuutta on vaikea mitata lyhyellä aikavälillä, koska tutkimus voi kestää jopa kolme vuotta. (Tieteen, teknologian ja innovaatiotoiminnan vaikuttavuuden jäsentäminen 2009.) Tutkimaamme toimintamallia ei ole aikaisemmin järjestetty. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää mitä hyötyä Sisarus-kynkkä toimintamallista on ja miten sillä voidaan tukea sisarusten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehitystä.

Tutkimustehtävällä rajataan tutkimus käsittelemään vain tiettyä osa-aluetta. Huonon rajauksen vuoksi tutkimus jää helposti merkityksettömäksi. Tutkimusongelma on hyvä pilkkoa kahdesta neljään teoreettiseen tutkimuskysymykseen, välttyäkseen liian laajalta tutkimukselta. (Vilkkä 2005, 45–46.) Tutkimustehtävän täsmentäminen johti kahden teoreettiseen tutkimuskysymykseen (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 126). Teoreettiset tutkimuskysymykset ovat niitä, johon halutaan tutkimustehtävässä vastata (Vilkkä 2005, 45).

Tutkimuskysymykset olivat:

1. Miten sisarusten välistä sosiaalista vuorovaikutusta tuetaan Sisarus-kynkän aikana?
2. Miten sisarusten sosiaalinen vuorovaikutus kehittyy Sisarus-kynkän aikana?

Tutkimuksen tuloksien avulla toimintaa voidaan kehittää edelleen. Ensimmäisellä tutkimuskysymyksellä saatiin tieto siitä, mitkä leikit ja toiminnot tukivat sisarusten sosiaalista vuorovaikutusta parhaiten ja millä keinoin on edistetty ja parannettu sisarusten välistä sosiaalista vuorovaikutusta. Toisella tutkimuskysymyksellä muodostettiin käsitys siitä, millä tavoin sisarusten välinen leikki edistyy. Tällä kysymyksellä lisäksi selvitettiin, onko Sisarus-kynkkä toiminnalla saavutettu sisarusten välillä myönteistä kehitystä. Tutkimustulosten perusteella saadaan selville yleinen hyöty sisarusten välisen toiminnan kehittymisestä.

5.3 Aineiston hankinta ja analysointi

Tätä tutkimusta tulee käsitellä kokonaisuutena, jossa ei voida erottaa aineiston keruuta ja analyysia toisistaan. Aineistoa hankittiin osallistuvalla havainnoinnilla, joten analysointia on tehty aineiston hankinnan yhteydessä. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston hankinnan yhteydessä tulee miettiä analysointityyliä. Tällöin voidaan tarkemmin suunnitella ja toteuttaa aineiston hankinta. Ilman suunnittelua voi lopussa huomata, ettei valitulla analysointimenetelmällä saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 68–70.)

Syksyn Sisarus-kynkkä toimintakerroilla tehtiin osallistuvaa havainnointia, jolloin saatiin esiyymmärrystä tutkimuskohteesta. Osallistuvassa havainnoinnissa yksi tärkein osa on sosiaaliset vuorovaikutustilanteet, joista tietoa hankitaan. Osallistuvassa havainnoinnissa tutkijat ovat mukana toimintahetkissä ja tutkijat saavat aidosti kohdata tutkimuskohteensa ja olla heidän kanssaan vuorovaikutuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82.) Osallistuva havainnointi koettiin haastavana. Haastavuus ilmeni siinä, ettei kaikkia lapsia ehdi havainnoida samanaikaisesti. Havainnoinnin tukena käytettiin videonauhoja, jotka litteroitiin Sisarus-kynkän päätyttyä tammikuussa 2011. Litteroitua aineistoa saatiin 20 sivua. Tämän jälkeen todettiin, ettei riittävää aineistoa voida vielä saada.

Lisäaineistoa hankittiin keväällä 2011 alkaneesta jatkoryhmästä. Tuolloin havainnointi toteutettiin ainoastaan videohavainnoinnilla. Havainnoinnissa kiinnitettiin huomiota katseeseen, kosketukseen, aloitteentekoon ja vuorotteluun. Nämä käsitteet nousivat keskeisimmäksi sosiaalisen vuorovaikutuksen teoriasta. Keväällä litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 24 sivua. Tällöin havaittiin sisarusten yhteisen leikin aikana samojen kommunikointikeinojen toistuvan useasti ja aineisto alkoi toistaa itseään. Näin aineisto saavutti saturaation.

Salmivalli (2005, 80) toteaa, että sosiaalisten taitojen mittauksessa videomateriaalia tulee työstää vähintään kaksi tutkijaa. Näin voidaan varmistaa havaintojen yksimielisyys ja laskea tietyn toiminnan esiintymistä. Sisarus-kynkkä aineiston litteroi kaksi tutkijaa. Litteroitu aineisto käytiin yhdessä läpi ja ne yhdistettiin. Yhdistämisvaiheessa käytiin keskustelua erilaisista ja yhtenevistä havainnoista. Ristiriitaiset havainnot tutkijoiden välillä tarkistettiin videolta. Tämän jälkeen aineisto kirjoitettiin koodaten, jotta tunnistettavuus pystyttiin poistamaan. Koodatusta aineistosta poimittiin tutkimuskysymykseen vastaavia ilmaisuja, jotka myöhemmin pelkistettiin. Pelkistykset jaettiin

teoriasta tulleiden käsitteiden alle kosketukseen, katseeseen, aloitteentekoon ja vuorotteluun. Pelkistuksen jälkeen aineistosta pystyttiin vertailemaan vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja lisääntymistä sisarusten välillä.

Aineistolle tehtiin teorialähtöinen sisällönanalyysi. Teoriasta nousseet käsitteet katse, kosketus, vuorottelu ja aloitteenteko ovat osa sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteistoiminnallista oppimista. Videohavainnoinnissa keskityttiin tarkkailemaan kyseisiä käsitteitä sisarusten välillä. Ensimmäiset tutkimuskysymykset muotoutuivat teoriasta ja toimeksiantajan tarpeesta. Tutkimuskysymykset tarkentuivat tutkimusprosessin aikana, jolloin niistä tuli tutkimusta vastaavia. Näin niihin saatiin vastaukset aineistosta ja todettiin rajauksen olevan onnistunut.

6 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Lähtökohtana kaikissa tutkimuksissa on se, että tutkimukseen osallistujat osallistuvat siihen vapaaehtoisesti. Jo perustuslaissa tulee ilmi jokaisen itsemääräämisoikeus, joten ketään ei voi vastentahtoisesti ottaa mukaan tutkimukseen. Tutkimukseen osallistujat ovat alle 18-vuotiaita, jolloin heidän vanhemmilta tai huoltajilta tulee saada lupa tutkia heidän lapsiaan ja käyttää aineistoa tutkimuksessa. Huoltajat voivat halutessaan kieltää lastensa osallistumisen tutkimukseen ja samalla kieltää aineiston käytön tutkimuksessa. (Nieminen 2010, 33, 35.) Tutkimuslupa anottiin Honkalampisäätiöltä syksyllä 2010. Ennen tutkimuksen aloittamista vanhemmilta pyydettiin luvat toteuttaa tutkimus opinnäytetyönä. Samalla kertaa toimeksiantaja pyysi kuvaus- ja äänitallenneluvat perheiltä. (Liite 3.)

Hyvä tieteellinen käytäntö on se, että tutkija noudattaa etiikan mukaisia tiedonhankintamenetelmiä, jotka ovat tiedeyhteisössä yleisesti hyväksytyjä. Tiedonhankinta perustuu alan kirjallisuuteen ja muihin asianmukaisiin tietolähteisiin. Tutkimuksen on tuotettava uutta tietoa tai selvittää kuinka vanhaa tietoa voidaan yhdistää uuteen. Tällöin tutkimus täyttää tieteellisen tutkimuksen vaatimukset. Tutkijan on muistettava kunnioittaa toisten tutkijoiden tekemää työtä, ettei plagioi toisten tekemiä tutkimuksia tai kirjallisuutta. Lähdeviitteet täytyy merkitä huolellisesti ja tarkasti, jotta noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Lähteet tai lähdeviitteet eivät saa johtaa lukijaa harhaa ja niiden tulee olla johdonmukaisia. (Vilkkä 2005, 30, 32.) Tutkimuksen johdonmukaisuus ja eettinen kestävyys ovat hyvän tutkimuksen kriteereitä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127). Eettinen kestävyys toteutuu tutkimuksessa silloin, kun tutkija reflektoi omaa toimintaansa ja tekemiään valintojaan. Tutkijan on tiedettävä, miten lopputulokseen on päästy ja osata perustella ratkaisunsa koko tutkimuksen ajan. Ratkaisujen tarkoituksenmukaisuutta tai toimivuutta tulee arvioida tavoitteiden näkökulmasta. (Vilkkä 2005, 158–159.)

Tutkimuksen aikana toiminnassa mukana olevien perheiden ja lasten nimet tai muut tunnistetiedot eivät tule missään ilmi. Kaikkien toiminnassa mukana olevien anonymiteetti säilyy työn aikana sekä sen jälkeen. Meitä opiskelijoita sitoo vaitiolovelvollisuus tutkimuksen aikana sekä sen jälkeen koskien perheitä (Mäkinen 2006, 147, 149). Aineiston käsitteleminen vain Honkalampi-säätiön tiloissa turvasi tutkimukseen osallistuvien anonymiteetin. Litteroitu aineisto hävitetään tutkimuksen hyväksymisen jälkeen. Näin voidaan varmistaa, etteivät tiedot tutkimukseen osallistujista joudu ulko-

puolisten käsiin. Tutkimuksessa ei ole kerrottu osallistujien taustoista, jottei osallistujia voida tunnistaa.

Syksyn aineiston ristiriitaiset havainnot pystyttiin tarkistamaan videonauhoilta. Kevään aineiston yhdistäminen osittain tehtiin litteroinnin jälkeen. Osa ristiriitaisista havainnoista voitiin tarkistaa heti. Videoaineisto alkoi toistaa itseään kevään osion puolen välin jälkeen. Näin ollen aineistoa oli saatu riittävästi ja se oli kyllääntynyt. Litterointi tehtiin kahden viikonlopun aikana, joka lisäsi haastetta havainnointiin. Yhtäjaksoinen videoiden katselu väsyttää silmiä, joka heikentää tarkkaavaisuutta. Tämän vuoksi videoiden katselu pienemmissä jaksoissa pitemmällä aikavälillä lisää tutkimuksen luotettavuutta kuin yhtäjaksoinen katsominen.

Kahden eri havainnointimenetelmän käyttö, osallistuva havainnointi ja videohavainnointi, paransivat luotettavuutta. Videoilla vahvistettiin jo osallistuvan havainnoinnin aikana tulleita havaintoja. Syksyn aikana hankittu esiymmärrys lisää tutkimuksen luotettavuutta, jolloin saatiin tietoa ryhmäläisten jo olemassa olevista taidoista. Esiymmärryksen avulla pystyttiin havainnoimaan paremmin lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen ja leikkitaitojen kehitystä kuin ilman esiymmärrystä.

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Aineiston keruu aloitettiin syksyllä 2010 alkavassa Sisarus-kynkkä ryhmässä. Tutkimukseen osallistui kolme sisarusparia. Toimintakertoja oli kuusi, joista jokainen oli noin tunnin mittainen. Syksyllä aika kului ryhmäytymiseen, tutustumiseen sekä turvallisuuden tunteen luomiseen. Aineistoa kerättiin osallistuvalla havainnoinnilla. Tällä menetelmällä jokaisen sisarusparin havainnointi ei onnistunut yhtä aikaa, joten tueksi tehtiin videohavainnointia. Aineistosta havainnoitiin sosiaalisen vuorovaikutustilanteiden määrää ja sisältöä sisarusten välillä. Näiden havaintojen perusteella pystyttiin luomaan käsitys sisarusparien lähtötilanteesta.

Sisarus-kynkkä järjestettiin epäsäännöllisin väliajoin, jolloin ryhmän kokoonpano vaihteli. On haasteellista suunnitella ja järjestää toimintaa, koska osallistujamäärästä ei ole varmaa tietoa. Kynkkä ryhmätyömenetelmässä on olennaista, että jokainen pari sitoutuu ryhmän toimintaan. Säännöllisesti toteutettu toiminta tuo rutiinia, mihin on helppo sitoutua. Selkeästi jäsennelty toiminta on tärkeää niille, joilla on hahmotusvaikeuksia. Tällöin heidän ei tarvitse jännittää seuraavaa leikkiä, vaan he voivat rauhasa keskittyä ohjeiden kuunteluun ja keskusteluun.

Syksyllä sisarusten välinen leikki ja vuorovaikutus olivat vähäisiä. Lapset olivat innoissaan tapaamisesta pitkän tauon jälkeen, jolloin aloitushetket olivat levottomia lasten hakiessa huomiota toisiltaan. Huomiota haettiin katseella, kosketuksella ja puheella. Lapset hakeutuivat hyvin lähellä toista lasta halutessaan ottaa kontaktia, tuolloin sisarus jäi vähemmälle huomiolle. Mikäli toinen lapsista ei huomionnut lapsen aloitteentekoa vuorovaikutukseen, käyttivät lapset apuna leluja. Lelua esiteltiin toiselle niin kauan, että huomio saatiin itselle.

Syksyn aineistoa käytettiin esiymmärryksen luomiseen, koska Käsikynkkä ryhmätyömenetelmän periaatteet eivät toteutuneet syksyn aikana. Lähes jokaisella toimintakerralla alku- ja loppuleikki olivat erilaisia. Toiminnan rakenne oli hajanainen ja siitä puuttui selkeys. Toimintamallin uutuuden vuoksi toiminnalle ei ehtinyt muodostua selkeää runkoa. Aineisto ei ollut riittävä, koska tutkimuskysymyksiin ei saatu vastauksia.

Sisarus-kynkkään osallistuvat lapset olivat 5–11 vuotta. Lasten ikäjakauma lisäsi haastetta suunnitella toiminta siten, että se tukisi jokaisen lapsen kasvua ja kehitystä.

Sisaruspareista toisella lapsella on neurologispohjaisia vaikeuksia puheen tuottamisessa sekä sen ymmärtämisessä. Tutkimuksen lapsilla on erilaiset valmiudet leikkiin. Nuorimmat tarvitsevat vielä paljon harjoitusta vuorovaikutustaitoihin, kun taas vanhimilla lapsilla vuorovaikutustaidot ovat kehittyneemmät.

Honkalampi-säätiö järjesti samalle ryhmälle jatkoryhmän keväällä 2011. Kevään aineisto hankittiin ainoastaan videohavainnoinnilla, joka todettiin olevan tässä tutkimuksessa hyvä tiedonkeruumenetelmä. Aineistosta havainnoitiin sosiaalisesta vuorovaikutuksesta nousseita keskeisiä käsitteitä. Käsitteet olivat kosketus, katse, vuorottelu ja aloitteenteko. Kevään aineistosta havaittiin useita myönteisiä muutoksia lasten lähtötilanteeseen verrattuna. Esimerkiksi kosketuksen laatu sisarusten välillä oli muuttunut helläksi ja välittäväksi.

Kevätkaudella toiminta oli strukturoitua ja sisaruutta tuettiin uusin keinoin. Uusilla leikkeillä toimintaan saatiin vaihtelua. Toimintakerrat sisälsivät jokaisella kerralla myös tuttuja leikkejä esimerkiksi alku- ja loppuleikit toistuivat samanlaisina. Tämä selkeytti Sisarus-kynkän toimintamallia. Toistuva strukturoitu leikki rohkaisee erityistä tukea tarvitsevaa lasta spontaaniin leikkiin (Moor 2002, 33). Samojen leikkien toistuminen eri toimintakerroille tarjoaa lapselle mahdollisuuden keskittyä varsinaiseen toimintaan. Epätietoisuus siitä, mitä tänään tehdään ja leikitään, vie lapselta huomattavan paljon keskittymiseen tarvittavia resursseja. Sisarusparin yhteisessä leikkihetkessä tuetaan ja vahvistetaan sisarusten välisen vuorovaikutuksen edistymistä. Leikit oli valikoitu siten, että molempia tarvittiin leikin onnistumiseen. Kahdenkeskisissä leikkihetkissä lasten sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehitys oli helpommin havaittavissa. Nämä leikkihetket mahdollistivat sisaruksille keskittymisen yhteiseen leikkiin, koska huoneessa ei ollut muita lapsia.

Seuraavassa on kuvattu esimerkki toimintakerrasta. Toimintakerran kuvaus perustuu kevään aineistosta havaittuun rakenteeseen, joka toistui jokaisella toimintakerralla. Leikkien nimet, tarkemmat kuvaukset ja tavoitteet ovat liitteessä 2.

Lapset tulevat paikalle hieman eri aikaan. Vanhemmilta ja lapsilta kysytään kuulumiset, jonka jälkeen lapset ohjataan toimintatilaan. Näin saadaan tietoa lasten ja perheen jaksamisesta. Ennen toiminnan varsinaista aloitusta lapset saavat liikkua ja keskustella vapaasti. Kun kaikki ovat tulleet paikalle, istutaan piiriin asetetuille lattiatyynyille. Kuvilla havainnollistetaan toimintakerran ohjelma, laittamalla kuvat seinälle yhdessä.

Kuvat auttavat lapsia jäsentämään toimintakerran kulkua. Jokainen sisaruspari saa samat kuvat itselleen yksi kerrallaan. Sisaruksien laittavat kuvat yhdessä reissukansioon. Tässä sisarusten välillä tulee yhdessä tekemistä ja lapset voivat orientoitua toimimaan sisaruksien kanssa. Toiminnan edetessä lapset voivat katsoa seuraavan leikin kansioistaan.

Kansion täyttämisen jälkeen katsotaan ketä on tullut paikalle. Tutustumiskierros käydään aloitusleikillä, jonka aikana jokaisella lapsella on mahdollisuus tulla kuuluksi ja samalla harjoitella vuorottelua. Alkuleikin tavoitteet säilyvät jokaisella kerralla samoina, koska vuorottelu on osalle ryhmän lapsille vaikeaa. Harjoittelemalla vuorottelua toiminnan alussa, lapset aktivoituvat toimimaan yhdessä koko toimintakerran ajan. Usein käytetty ja hyväksi koettu alkuleikki oli rohkea pallo.

Tutustumiskierroksen jälkeen on vuorossa yhteistoiminnallinen leikki, johon kaikki osallistuvat. Leikissä toimitaan pareina, oman sisaruksien kanssa. Yleisin käytetty leikki on kivileikki, jossa sisarusparin on aluksi neuvoteltava parin yhteisestä kivistä. Valinnan jälkeen taustalle laitetaan soimaan musiikki, jonka tahdissa lapset liikkuvat. Musiikin loppuessa jokainen sisaruspari kiirehtii yhteisesti sovitulle kivelle. Kivet ovat sen kokoisia, että sisarusparin on pidettävä toisistaan kiinni, että pysyvät kiven päällä. Yhteistoiminnallisen leikin tavoitteena on oppia ilmaisemaan mielipiteitä erikeinoin; liikkein, elein ja sanoin. Leikissä opetellaan koskettamista sekä kosketuksen vastaanottamista.

Tämän jälkeen on vuorossa parityöskentelyä sisaruksien kanssa. Nämä leikit ovat sellaisia, joissa sisarusten välillä tulee kosketusta, katsetta, vuorottelua sekä puhetta. Leikkejä ohjataan tarvittaessa parikohtaisesti. Usein toistuivat leikit ovat aura, pantterin kaato sekä kehokolot. Parityöskentelyn jälkeen on aikaa vapaa leikille.

Vapaassa leikissä lapset voivat toimia muiden lasten kanssa, eikä ohjattua leikkiä ole. Vapaa leikki tapahtuu erillisessä tilassa, jossa lapset voivat harjoitella rauhassa aloitteentekoa ja vuorottelua. Ennen kotiin lähtöä vietetään vielä rentoutushetki. Rentoutus toteutetaan siten, että valoja vähennetään ja jokainen lapsi etsii itselleen sopivan paikan. Taustalle laitetaan rauhallista musiikkia, jonka aikana sisaruspareilla on

mahdollisuus hieroa sisarustaan monenlaisilla välineillä. Välinevaihtoehtoina ovat pieni maalitela, maalipensseli ja erilaisia palloja. Rentoutuksessa tavoitteena on saada käsitystä hellästä kosketuksesta ja siitä, miltä kosketus tuntuu eri puolella kehoa. Ohjaaja neuvoa ja ohjaa lapsia, kuinka sisarusta voidaan koskettaa hellästi, satuttamatta. Näin lapsi voi saada oivalluksia omasta ja sisaruksen toiminnasta.

Aistihuoneessa järjestetty vapaa leikki osuus toimi keväällä rentoutuksena rauhallisen musiikin ja valaistuksen ansiosta. Vapaa leikin ja rentoutuksen yhdistäminen tukee lapsen oma-aloitteisuuden kehittymistä. Aistihuoneessa olevat ärsykkeet aktivoivat lapsia käyttämään sosiaalisia taitoja. Tämän jälkeen on kotiin lähdön aika. Ennen lähtöä lapsia kiitetään mukavasta kerrasta ja toivotetaan tervetulleiksi uudestaan. Vanhempien kanssa vaihdetaan muutama sana toimintakerrasta ja muistutetaan seuraavan kerran ajankohdasta.

Sisarus-kynkässä ohjaajajohtoisuus näkyy selkeästi. Lapset tarvitsivat jatkuvaa ohjausta toimimaan sisaruksen kanssa, sillä vieraat lapset kiinnostivat omaa sisarusta enemmän. Ohjaajan tehtävänä on pitää ryhmä kasassa ja antaa jokaiselle mahdollisuus vaikuttaa (Repo-Kaarento 2007, 35). Aineistosta oli havaittavissa lasten kehitys sosiaalisissa taidoissa. Lähtötilanteeseen verrattuna jokaisella sisarusparilla oli havaittavissa selkeää muutosta vuorovaikutussuhteessa. Kehityksen voi nähdä jo pelkästään kevään aineistosta, sillä kevään toiminnan selkeys tasapainotti lasten toimintaa sisaruksen kanssa. Strukturoitu toiminta ja tutuksi tulleet ihmiset loivat lapsille turvallisuuden tunteen, jolloin lapset pystyivät leikkimään vapaasti. Tämä havaittiin, kun kevään aineistoa verrattiin syksyllä luotuun esiyymmärrykseen. Sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehittymistä on tarkasteltu vertailemalla syksyn ja kevään aineistoa. Vertailussa on ollut sisarusten kosketusten ja katseiden laatu sekä vuorottelun ja aloitteenteen määrä. Keväällä käytetyt leikit eivät olisi onnistuneet syksyllä, sillä lapset arkailivat koskettaa sisarustaan. Syksyllä leikittiin ryhmänä, sillä sisarukset eivät tahtoneet leikkiä yhdessä.

7.1 Katseen ja kosketuksen kehittyminen

Kevään aikana samat leikit toistuivat jokaisella kerralla ja jokaiselle sisarusparille oli luotu hetkiä, jolloin he pystyivät leikkimään yhdessä. Jokaisella sisarusparilla katseiden ja kosketusten määrät olivat lisääntyneet syksystä huomattavasti. Aikaisemmin

on väistetty sisaruksen kosketusta ja katsetta, mutta keväällä kynnyks on madaltunut. Erityisesti katseen kohdistaminen sisarukseen on lisääntynyt, kun syksyllä katse vielä suuntautui muihin ryhmän lapsiin.

Erilaisilla peleillä ja leikeillä (liite 2) pyrittiin lisäämään sisarusten välistä kosketusta ja katsetta. Kehokolot leikissä tavoitteena on käyttää luovuutta keksimällä erilaisia koloja, joista toinen parista mahtuu menemään läpi. Lisäksi tavoitteena on käyttää katsetta ja puhetta ilmaisemaan, että sisarus voi mennä koloista. Pantterin kaadossa sisarus on kontallaan lattialla ja toinen parista yrittää kaataa hellästi kumoon. Leikin tavoitteena on opetella koskettamaan sisarusta hellästi sekä luottamaan sisarukseensa, ettei kosketus satu. Syksyllä pyykkipoika-leikki oli lapsille haaste, koska siinä mitattiin toisen luottamusta ja harjoiteltiin oman vuoron odottamista. Leikissä lapset laittavat vuorollaan sisaruksen vaatteisiin kiinni pyykkipoikia. Tällä välin toisen on pidettävä silmät kiinni, jotka sai aukaista vasta luvan saatua sisarukseltaan. Joillakin pareilla oli syksyllä vaikeuksia laittaa pyykkipoikia toisiinsa, koska pelättiin sen sattuvan ja vältettiin kosketusta. Keväällä havaittiin luottamuksen lisääntyneen ja leikki oli sujuvaa. Esimerkki leikeissä sisarukset harjoittelevat vuorottelua sekä yhdessä leikkimistä.

Sisarus-kynkkä ryhmän ajan lapset ovat koskettaneet toisiaan eri tavoin: hipaisusta halaukseen ja välillä estämisestä kosketuksen väistämiseen. Syksyllä kosketukset olivat aggressiivisempia sekä pinnallisempia kuin keväällä. Kevään aikana havaittiin, että lasten kosketus sisarukseen oli tullut mielekkääksi ja helläksi. Tämä näkyi sisarusten välisen leikin yhteydessä, jossa koskettaminen tuli luontevasti, eikä sisaruksella ollut tarvetta väistää. Aura-leikissä sisarukset ovat selät vastakkain lattialla istuen. Kumpikin parista yrittää työntää selällä toista kauemmaksi. Tavoitteena on saada myönteisiä kokemuksia sisarukselta sekä oppia luottamaan toisen hellään koskettamiseen. Syksyllä parit välttelivät selätysten olemista, eikä sisaruksen koskettaminen näyttänyt mieluisalta. Keväällä sisarusparit leikkivät mielellään ja nauroivat kahdestaan toiminnalleen. Lapsen aggressiivisuus sisarusta kohtaan on vähentynyt kevään loppukertojen aikana. Tästä huolimatta on havaittavissa, että edelleen sisarukset väistävät toisinaan lapsen katsetta ja kosketusta.

7.2 Vuorottelun ja aloitteen teon muutos

Sisarusten kommunikoinnin välineeksi ovat tulleet myös ilmeet ja eleet. Sisaruksen toimintaa seurataan katseella ja hakeudutaan sisaruksen läheisyyteen. Yhteistoimin-

nallisuus näkyi kevään aikana sisarusten välisessä leikissä. Sisarukselle näytettiin mielenkiintoiset lelut ja sisarus pyydettiin katsomaan omia leikkejä ja toimintoja. Leikit aloitettiin yhteisymmärryksessä ja havaintojen perusteella yhteiset leikit koettiin miellyttävinä. Tutkimuksessa tuli ilmi, että lapset pitivät rakenteluleikeistä. Rakentelun aikana käytiin neuvotteluita sekä keksittiin erilaisia ratkaisuja. Syksyllä sisarukset rakensivat majan, johon molemmat saivat osallistua. Majan rakennuksen tavoitteena oli toimia yhteistyössä sisaruksen kanssa. Osalla pareista yhteistyö ei onnistunut vähäisen kommunikoinnin vuoksi. Keväällä parit saivat jatkaa yhteistä rakentamista eri keinoin. Majan sijaan rakennettiin torni pehmopalikoista sisaruksen ohjeita kuunnel- len. Ajatuksena oli, että toinen sisaruksista menee mäen päälle odottamaan lasku- vuoroaan. Toinen parista rakentaa tornin mäen päähän vuoroaan odottavan ohjeiden mukaisesti. Tornin ollessa valmis antaa rakentaja lähtömerkin. Mäen laskun jälkeen vuoro vaihtuu. Leikki oli sisaruspareille mielekäs ja yhteistyö sekä vuorottelu sujuivat todella hyvin. Tässä leikissä lapset käyttivät monipuolisesti eri kommunikointikeinoja. Käytössä olivat katse, kosketus, ilmeet, eleet, ääntelyt sekä puhe.

Aloitteellisuutta tuetaan ja vahvistetaan vapaan leikin aikana. Vapaa leikki edistää sosiaalisten taitojen kehittymistä muiden lasten kanssa. Keväälle käytetyn aistihuo- neen tunnelma yhdistettynä vapaaseen leikkiin loi uusia vuorovaikutustilanteita. Esi- merkiksi saippuakuplien puhaltamista kokeiltiin yhdessä sisaruksen kanssa ja pyydet- tiin toisia lapsia mukaan leikkiin. Leikin aikana lapset tarkkailivat olan yli oman ssa- ruksen leikkiä. Selkeästi oli havaittavissa sisarusten hakeutuvan toistensa lähelle, kun toisen parin lapsi leikki sisaruksen kanssa. Sisaruksen huomioiminen on tullut esiin esimerkiksi keinun luona ja mieluisan leikkivälineen kohdalla. Leikkiväline on ensimmäisenä esitelty omalle sisarukselle ja lapset ovat yhdessä tutkineet välinettä. Esimerkiksi lapsi löytää pehmeän minitelan, joka tuntuu miellyttävältä. Lapsi lähestyy sisarusta ja koskettaa telalla hipaisten sisaruksen poskea. Riippukeinun luona syntyi vuorovaikutustilanteita, jossa lapset käyttivät monia keinoja saadakseen oman vuo- ronsa. Vuoroa pyydettiin eleillä, sanoilla, kosketuksella sekä katseella. Jokaisen lap- sen taidot pyytää vuoroa tai tehdä aloitetta tulivat keväällä selkeästi esille keinun luo- na. ”Milloin on minun vuoro? Vaihdetanko? Annanko vauhtia? Pääseekö sisarukseni keinumaan? Haluatko sinä tulla keinumaan?” olivat yleisimmät sananvaihdot keinun luona.

Leikissä lapsi oppii hallitsemaan omaa toimintaansa ja kehittämään keskittymistaito- aan. Leikille täytyy antaa aikaa ja leikkirauhaa. (Helenius & Savolainen 1996, 120– 121.) Vapaaseen leikkiin oli kevät kaudella varattu runsaasti aikaa. Kokonaisvaiku-

telma ryhmästä oli selkeytynyt ja rauhoittunut. Hyvin strukturoitu toiminta mahdollisti lasten keskittymisen leikkiin sisaruksen kanssa. Sisaruspareille suunnitellut leikit tarjosivat pareille kahdenkeskistä aikaa, ilman häiriöitä.

Syksyllä sisarusten kesken ei ollut juuri puhetta, mutta keväällä rohkeutta puheen tuottamiseen oli havaittavissa. Puhetta käytettiin oman sisaruksen kanssa sekä muiden lasten kanssa kommunikointiin. Kevään aineistosta havaittiin, että sisarukset kiinnostuivat toisten toiminnoista ja kysyivät ”mitä teet, leikitäänkö yhdessä”. Kysyessä lapsi usein kosketti sisarustaan. Keväällä ryhmään oli muodostunut turvallinen ilmapiiri. Lapset olivat aloitteellisempia ja rohkeampia keksimään omaa toimintaa kuin aiemmin.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Sisarussuhteen merkitys aikuisena korostuu silloin, kun tarvitaan tukea elämän vaikeissa tilanteissa. Toisen sisaruksen ollessa erityisen tuen tarpeessa on sisarusuhdetta tuettava erilaisin keinoin. Toimeksiantona oli selvittää uuden toiminnan, Sisarus-kynkän, vaikutuksia lasten vuorovaikutustaitoihin sekä heidän arkeen. Vaikutuksia on vaikea mitata lyhyellä aikavälillä, joten tutkimuksella selvitettiin Sisarus-kynkän hyödyllisyyttä sisarusten välisen vuorovaikutussuhteen edistäjänä. Sisarus-kynkkä on uusi menetelmä varhaisen tuen keinona, jolla parannetaan ja tuetaan sisarusten välistä sosiaalista vuorovaikutusta. Menetelmä tarjoaa sisarukselle mahdollisuuden tulla huomioduksi. Sisarus-kynkällä luodaan kaikille lapsille mieluinen leikkiympäristö. Sisarusten välisen vuorovaikutustaitojen tukeminen on erittäin tärkeää.

Ryhmässä sisaruksille opetetaan sujuvan yhteisleikin keinoja, jolloin heidän ei tarvitse antaa periksi omista toiveistaan. Leikin sujuvuus on osa arkea, johon lapsi tarvitsee ohjausta. Pieni lapsi harjoittelee yhteiskunnan sääntöjä ja normeja, eikä voi oppia hallitsemaan niitä, jos toistuvasti joutuu luopumaan omasta tahdostaan. Tutkimus on ajankohtainen, koska sosiaaliset taidot ovat nyky maailmassa todella tärkeitä. Yhteiskunnan yksilökeskeinen ajattelu pohjautuu sille, että jokainen pärjää omillaan ja käyttää omia taitojaan selviytyäkseen.

Sisarus-kynkän alkuvaiheessa lapset toimivat paljon ryhmänä, joka mahdollisti vertaisryhmässä toimimisen. Samalla lapset tutustuivat toisiinsa ja ympäristöön. Ryhmäytymisen jälkeen toiminnassa korostettiin sisaruutta ja sisaruksen kanssa tekemistä. Syksyn aikana toiminnasta puuttui selkeä struktuuri eikä aineistoa saatu riittävästi. Aineisto oli esiyymmärrystä, jolloin nähtiin lasten sen hetkiset sosiaaliset taidot. Lisäaineiston saaminen keväältä todettiin erittäin hyväksi. Ilman kevään aineistoa lasten sosiaalisten taitojen kehityksen havainnot olisivat jääneet pinnallisiksi ja aineisto ei olisi ollut riittävä. Jatkoryhmässä sisarusten kahdenkeskisiä toimintoja oli järjestetty huomattavasti enemmän. Sisaruksille järjestetyt hetket, joissa he saivat harjoitella kosketusta, katsetta, vuorottelua sekä aloitteentekoa olivat tutkimukselle merkittäviä tilanteita. Näissä tilanteissa kehitys havaittiin selkeämmin kuin muiden lasten läsnä ollessa. Oma tila auttoi lapsia keskittymään leikkiin sisaruksen kanssa. Samat tilat ja samojen aikuisten läsnäolo rauhoitti lapsia ja teki toiminnasta selkeää. Toiminnan selkeytymisen vuoksi aineiston analysointi oli sujuvaa, koska samat leikit toistuivat

kevään aikana. Vertailemalla samaa leikkiä eri kerroilla pystyimme havainnoimaan lasten taitojen edistymistä.

Tutkimus on tehty lyhyellä aikavälillä. Siitä huolimatta on havaittavissa, että lasten sosiaaliset vuorovaikutustaidot ja leikki ovat edistyneet positiivisesti. Syksyllä saatu käsitys lasten lähtötilanteessa olevista taidoista oli ratkaiseva tekijä tutkimuksen etenemisessä. Ymmärrys jo olevista taidoista mahdollisti syvällisen analysoinnin opituista taidoista. Muiden ympäristötekijöiden vaikuttavuutta uusien taitojen kehittymiseen, ei voida varmistaa. Lapset elävät kehitysvaihetta, jossa on päivittäin monia sosiaalisia tilanteita. Erilaiset vuorovaikutustilanteet kehittävät lasta positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Sisarus-kynkässä huomioidaan kaikki lapset yksilöinä. Molemmat lapset saavat myönteisiä kokemuksia vuorovaikutustilanteista, jolloin sisarus hyväksytään omana itsenään.

Sisarus-kynkkä toiminta kaipaa vielä selkeitä ohjeita ja runkoa, joista pidetään kiinni. Näin voidaan varmistaa toiminnan selkeys lapsille ja luoda heille turvallinen olo ryhmässä. Havaitsimme, että vuorotteluleikeissä lapsen kohdalla poikettiin leikkien säännöistä. Lapsi omalla kielteisellä käytöksellään sai luvan vuorotella omaan tahtiin. Sisarusta pyydettiin odottamaan vuoroaan. Lapsille on tärkeää, että ryhmä on turvallinen ja toiminta on johdonmukaista. Erityisen tuen tarvitseva lapsi vie runsaasti aikaa vanhemmilta, jolloin sisaruksen itsetunnon ja terveen minäkuvan kehittyminen voi vääristyä. Tämä lisää sisarusten välille muodostuvaa epätasa-arvon tunnetta. Lapsiryhmää ohjattaessa tasa-arvoinen kohtelu on mielestämme olennaista, jotta lapsilla on mielekästä olla osa ryhmää.

Pohdimme saadusta aineistosta, voisiko ohjaukseen ottaa lasten vanhemmat mukaan. Sisarus-kynkän toimintakerrat olivat tunnin mittaiset ja mielestämme aika ei ole riittävä intensiivisen ohjauksen tarjoamiseen. Sisarus-kynkkä järjestetään arki-iltoisin, jolloin lapset voivat olla väsyneitä koulupäivän jälkeen. Tämän vuoksi yli tunnin mittaiset toimintakerrat voisivat olla liian haasteellisia ohjata. Tutkimusaineistosta on havaittavissa, että jokaisella sisarusparilla on oltava oma lähiohjaaja. Mielestämme lähiohjaajana on hyvä olla lasten vanhempi. Vanhempien osallistuminen Sisarus-kynkkä ryhmän toimintakertoihin tukee vanhemmuutta. Osallistuessa vanhemmat saavat uusia keinoja ohjata sisaruksia toimimaan yhdessä. Toimintakertojen rakenteessa on syytä miettiä keinoja, joilla sisaruksen ja vanhemman välistä suhdetta voidaan vahvistaa. Uudet opit ja keinot tukea sosiaalista vuorovaikutusta viedään kotiin luontevasti. Kynkkä ryhmätyömenetelmässä käytettävä vertaisryhmä voitaisiin tällöin

järjestää lasten vapaan leikin aikana. Vanhempien vertaisryhmässä vanhemmuutta voitaisiin tukea sekä lisätä vanhempien voimavaroja.

Jatkona tutkimuksellemme voisi tehdä Sisarus-kynkkä käsikirjan. Käsikirjan sisältö rakentuisi sisarusten välisten vuorovaikutustaitojen ja leikin edistämisen menetelmistä. Käsikirjaan voi liittää havaintojen perusteella tehdyn koosteen Sisarus-kynkän leikeistä ja peleistä sekä niiden tavoitteista (liite 2). Sisarus-kynkkä on kahden lapsen välistä vuorovaikutuksen tukemista, mikä poikkeaa aikuisen ja lapsen tuen tarpeesta. Muissa kynkkä-malleissa aikuinen on tilanteissa se, joka osaa käsitellä eteen tulevia tunteita ja tilanteita. Sisarus-kynkän kohderyhmänä on lapsia, joilla ei ole vielä niin kehittyneet taidot käsitellä uusia tilanteita ja asioita. Sisaruussuhde on elinikäinen ja sitä tulisi tukea jo varhaisessa vaiheessa. Sisaruus voi olla joillekin ainut side ympäröivään maailmaan. Käsikirjassa tulisikin painottaa sisaruutta ja sen mahdollisuuksia tulevaisuudessa.

Tuloksista päätellen Sisarus-kynkällä voidaan vahvistaa sisaruutta ja edistää sisarusten välistä vuorovaikutusta. Sosionomina (AMK) työskentelemme erilaisten ihmisten ja kohderyhmien kanssa. Soveltamalla kynkkä menetelmää suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti eri kohderyhmille, saadaan uusia työvälineitä. Kokemuksen pohjalta havaitsimme, että toiminnassa tulee aina tietää, miksi, mitä ja kenelle tehdään. Eri-tyistä tukea tarvitsevien asiakkaiden kanssa struktuurilla on suuri merkitys työn onnistumiseen. Selkeys ja johdonmukaisuus tuovat toimintaan mielekkyyttä.

LÄHTEET

Akiva. [Verkkojulkaisu.] Honkalampi-säätiö [viitattu 27.07.2011]. Saatavissa: <http://honkalampisaatio.fi/kuntoutusjaohjaus.asp?sivu=akiva>

Alijoki, E. 1998. *Pesästä pieni ponnistaa. Lasten varhaisten vuorovaikutustaitojen tukeminen*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Duck, S. 1998. *Human relationships*. 3. painos. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.

Elkin, D. 1996. Työ on tuskin lasten leikkiä. Teoksessa Janatuinen, T. & Rönnerberg, P. (toim.) *Anna lapsen leikkiä*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 99–116.

Enäkoski, R. & Routasalo, P. 1998. *Kosketuksen voima*. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

Honkalampi-säätiö. *Etusivu* [viitattu 27.07.2011]. Saatavissa: <http://www.honkalampisaatio.fi/>

Hakkarainen, P. 2008. Leikki ja leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa (toim.) Helenius, A. & Korhonen R. *Pedagogiikan palikat*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 99–108.

Helenius, A. & Korhonen, R. 2004. *Leikin kehitys ja aikuisen tehtävät lasten ohjauksessa*. Teoksessa Lastentarhaopettajaliiton julkaisu *Leikin aika*. Forssa: Lastentarhaopettajaliitto ry.

Helenius, A. & Savolainen, J. 1996. Leikistä oppimiseen. Teoksessa Janatuinen, T. & Rönnerberg, P. (toim.). *Anna lapsen leikkiä*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 119–128.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. *Tutki ja kirjoita*. 16. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Honkalampi-säätiö. *Yleisesittely* [viitattu 27.07.2011]. Saatavissa: <http://www.honkalampisaatio.fi/main.site?action=siteupdate/view&id=34>

Huhtanen, K. 2005. Sosiaalinen vuorovaikutus perustuu onnistuneeseen kommunikaatioon. Teoksessa Parkkinen, T. & Keskinen, S. (toim.). *Lapsen sosiaalisen kehityksen moninaisuus*. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 21. 8–20.

Kalliala, M. 2004. Mikä on Leikkiä?. Teoksessa Lastentarhaopettajaliiton julkaisu *Leikin aika*. Forssa: Lastentarhaopettajaliitto ry.

Kuntoutus- ja ohjauspalvelut [viitattu 27.07.2011]. Saatavissa: <http://www.honkalampisaatio.fi/kuntoutusjaohjaus.asp>

Laa-La - Laatia lasten varhaiskuntoutukseen [viitattu 27.07.2011]. Saatavissa: http://www.honkalampisaatio.fi/laa_la

Laa-la -projekti 1999-2002. Laatia lasten varhaiskuntoutukseen. Honkalampi-säätiö. Kliininen tutkimus- ja kuntoutusyksikkö/ Akiva-keskus. Joensuu: Suomen Painotuote.

Lahikainen, A. R. & Pirttilä-Backman, A.-M. 2007. *Sosiaalipsykologian perusteet*. 1.-7. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Launonen, K. 2007. *Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Makkonen, H. 2005. *Yhteistoiminnallisuus tavoitteena ja voimavarana. Esiopetusikäisten lasten vertaistyöskentely avoimessa tehtävässä tietokoneella*. Kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 103. Joensuu: Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Väitöskirja.

Metsämuuronen, J. 2006. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. 2. korjattu painos. Helsinki: International Methelp Ky.

Moor, J. 2002. *Playing, Laughing and Learning with Children on the Autism Spectrum*. Great Britain: Athenaeum Press, Gateshead, Tyne and Wear.

Nieminen, L. 2010. Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.). *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry. Nuorisotutkimusverkosto, 25–42.

Nurmi, J.-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. *Ihmissen psykologinen kehitys*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Parker, J. & Stimpson, J. 2004. *Sisarussuhteet – kilpailua ja rakkautta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Perheperustaisen kuntoutuksen kehittämiskeskus. 2010. [viitattu 27.07.2011]. Saatavissa:

http://www.honkalampisaatio.fi/perheperustaisen_kuntoutuksen_kehittamiskeskus

Pihlajamaa, M. 2006. *Sisarusten yhteistyö- ja avunantosopimus -sisarukset sosiaalisen tuen tarjoajina varhaisaikuisuudessa*. Verkkojulkaisu. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma [viitattu 19.09.2011]. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8870/URN_NBN_fi_jyu-2006511.pdf?sequence=1

Rannikko, U. 2008. *Yhteinen ja erillinen lapsuus*. Tampere. Tampereen yliopisto. Akateeminen väitöskirja [viitattu 24.08.2011]. Saatavissa: <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-7510-8.pdf>

Repo-Kaarento, S. 2007. *Innostu ryhmästä. Miten ohjata oppivaa yhteisöä*. Vantaa: Dark Oy.

Salmivalli, C. 2005. *Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saloviita, T. 2006. *Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvat*. Juva: WS Bookwell Oy.

Sipari, S., Pietiläinen, E. & Arikka, H. *Lapsen kuntoutus ja tieteellinen tutkimus* [viitattu 16.10.2011]. Saatavissa: http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/tutkimus/tutkimuskohteita/elamankaari_ ja_ ikavaiheet/lapsen_kuntoutus/

Sosneuro. [viitattu 27.07.2011]. Saatavissa: <http://www.honkalampisaatio.fi/sosneuro>

Strandell, H. 2010. Etnografinen kenttätö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.). *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry., Nuorisotutkimusverkosto, 92–112.

Tieteen, teknologian ja innovaatiotoiminnan vaikuttavuuden jäsentäminen. 2009 [viitattu 24.08.2011]. Saatavissa: <http://www.aka.fi/fi/A/Tiedeyhteiskunnassa/Tulokset-ja-vaikutukset/Tiedeindikaattorit2/Vaikuttavuuskehikko-ja--indikaattorit-VINDI/3-Tieteen-teknologian-ja-innovaatiotoiminnan-vaikuttavuuden-ja-sentaminen/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 6. uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tykkyläinen, T. 2011. Ei-sanalliset keinot lasten vuorovaikutuksessa. Teoksessa Loukussa, S. & Paavola, L. (toim.). *Lapset kieltä käyttämässä*. Juva: Bookwell Oy, 115–125.

Vilén, M., Vilhunen, R., Vartiainen, J., Sívén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2008. *Lapsuus erityinen elämänvaihe*. 1.–3. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Vilkka, H. 2005. *Tutki ja kehitä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vuorisalo, M. 2009. Ken leikkiin ryhtyy – Leikki lasten välisenä sosiaalisena ilmiönä päiväkodissa. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 156–181.

Överlund, J. & Pesonen, M.-L. 1996. *Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen*. Käsikynkkä. Hämeenlinna.

Sisarus-kynkkä

Sisarusten yhteinen leikki- ja toimintaryhmä 5-8 -vuotiaille lapsille ja heidän sisaruksilleen

Järjestäjä:

Honkalampi-säätiö, Kuntoutus- ja ohjauspalvelut,
Perheperustaisen kuntoutuksen kehittämiskeskus
Laa-La

Torikatu 33 C III krs. 80100 Joensuu

Työryhmä:

Varhaiskasvatuksen ohjaaja Tanja Miettinen
Varhaiskasvatuksen ohjaaja Jaana Ylönen

Ilmoittautuminen vuoden 2010 sisarus-kynkkään

Lasten nimet:	_____
Synt.ajat:	_____
Ryhmään osallistuvien vanhempien nimet:	_____
Osoite:	_____
puh.	_____
Tietoja lapsista:	_____
	_____
	_____
	_____
Minkä tahon kautta olette saaneet tiedon ryhmästä?	_____
PKSSK, mikä yksikkö	_____
päiväkoti	_____
terveyskeskus	_____
muu mikä?	_____

Tavoitteet:

- Lapsen vuorovaikutustaitojen ja leikin edistäminen
- lapsiryhmässä
  - oman sisaruksen ja perheen parissa

Toiminta:

1. Ryhmän yhteinen aloitusleikki
2. Sisarusparin/koko ryhmän toiminnallinen puuha
3. Vapaa leikki ja toiminta
4. Yhteinen rentoutuminen

Vanhemmat mukana ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla, jolloin katsotaan lasten ryhmän toimintaa videolta.

Välineet:

- Ryhmässä käytettävä materiaali tulee järjestäjän toimesta.
- Kotiin perhe voi hankkia samoja välineitä, jotta taidot yleistyvät arkikäyttöön.

Aika ja paikka:

Ryhmä kokoontuu tiistaisin klo 17.00 – 18.00
Jakso I: 6 kertaa ajalla 14.9.-23.11.2010

14.9., 21.9., 28.9., 26.10. 16.11., 23.11.

Mahdollisuus jatkoryhmään.

Honkalampi-säätiön tiloissa os. Torikatu 33 C III krs.

Ryhmään otetaan kolme sisarusparia.

Sisarus-kynkän toiminnasta valmistuu opinnäytetyö sosionomi (AMK) opiskelijoiden toimesta.

Osallistumismaksu:

50 € / 6 krt /sisaruspari

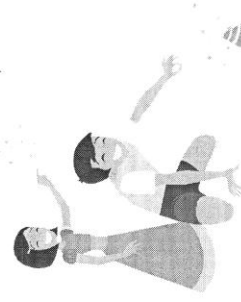
Ilmoittautuminen perjantaihin 27.8.2010 mennessä.

Lisätietoja ryhmästä antavat:

varhaiskasvatuksen ohjaaja Tanja Miettinen p. 050 388 6678
varhaiskasvatuksen ohjaaja Jaana Ylönen p. 050 388 6612

Oheisen ilmoittautumiskaavakkeen voi palauttaa osoitteella:

Honkalampi-säätiö
Kuntoutus- ja ohjauspalvelut / Laa-La
Torikatu 33 C III krs., 80100 Joensuu

SISARUS-KYNKÄN LEIKIT JA PELIT

	LEIKKI TAI PELI	LEIKIN TAI PELIN KUVAUS	LEIKIN TAI PELIN TAVOITTEET
Kosketus- ja katseleikit	Kivileikki	Valitaan sisaruksen kanssa yhteinen kivi. Musiikki soi ja sen loppuessa mennään yhdessä seisomaan valitun kiven päälle.	<ul style="list-style-type: none"> - Toimia yhdessä sisaruksen kanssa - Neuvottelutaitojen kehittyminen, sanallinen ja sanaton - Sisaruksen myönteinen koskettaminen
	Pantterin kaato	Toinen sisarusparista on pantteri eli ollaan kontillaan lattialla. Toinen parista yrittää kaataa hellästi toisen.	<ul style="list-style-type: none"> - Sisaruksen hellä koskettaminen - Luottaminen toiseen
	Ystäväni, tuttavani	<p>Laululeikki. Alussa kaikki on piirissä ja lauletaan ensimmäinen säkeistö. Seuraavat säkeistöt lauletaan ja leikitään sisaruksen kanssa.</p> <p>Sanat: ”Ystäväni, tuttavani ratiritiralla. käy nyt kanssain piirileikkiin, ratiritiralla.</p> <p>Sinun kanssas käsitysten/ jalatusten/ selätysten/ vieretysten, ratiritiralla. Sinun kanssas pyörimässä, ratiritiralla.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Yhdessä tekeminen - Sisaruksen kanssa toimiminen - Leikkimisen ilo
	Aura	Sisarusparilla on selät vastakkain. Kumpikin yrittää työntää toista vastakkaiseen suuntaan. Kun toinen sisaruksista on ”voittanut”, voi toinen sisarus työntää toisen vastakkaiseen suuntaan.	<ul style="list-style-type: none"> - Sisaruksen myönteinen koskettaminen - Myönteisen kokemuksen saaminen sisaruksen kanssa
	Kehokolot	Sisaruspari tekee yhdessä. Toinen parista tekee kehokolon, esimerkiksi menee seisomaan x-asentoon seinän viereen. Toinen parista menee kolojen läpi eli jalkojen välistä ja käsien alta. Liikkeissä vain mielikuvitus on rajana.	<ul style="list-style-type: none"> - Mielikuvituksen ja luovuuden käyttö - Sisaruksen kanssa toimiminen

	LEIKKI TAI PELI	LEIKIN TAI PELIN KUVAUS	LEIKIN TAI PELIN TAVOITTEET
Vuorotteluleikit	Pyykkipoikien laittaminen	Sisaruspari laittaa vuorotellen toisiinsa kiinni pyykkipoikia. Toisella on tällöin silmät kiinni. Kun kaikki pyykkipojat on laitettu, voi aukaista silmät ja etsiä pyykkipojat.	<ul style="list-style-type: none"> - Luottamuksen edistäminen sisarukseseen - Sisaruksen hellä kosketus - Hienomotoriikan kehitys - Vuorottelun harjoittelu
	Helmen pujottelu	Sisaruspari pujottelee vuorotellen helmiä nauhaan. Helmiä voidaan pujotella myös toisen ohjeiden mukaan.	<ul style="list-style-type: none"> - Vuorottelun harjoittelu - Sisaruksen huomioiminen - Vuoron odottaminen
	Palapelin etsiminen laatikosta	Sisarusparista toinen piilottaa laatikkoon palapelin palaset ja sisarus etsii. Sisarus voi kysyä toiselta, mikä palapeleistä piilotetaan laatikkoon. Laatikossa voi olla maissinsiemeniä, paperisilppua tms.	<ul style="list-style-type: none"> - Vuoron odottaminen - Toisen mielipiteen huomioiminen - Yhdessä tekeminen - Vuorottelun harjoittaminen
	Palapelin teko	Palapeli tehdään sisaruksen kanssa laittaen vuorotellen paloja. Voidaan tehdä myös yhdessä sisaruksen kanssa.	<ul style="list-style-type: none"> - Yhdessä tekeminen - Vuorottelun harjoittaminen
	Majan rakennus	Sisaruspari rakentaa yhdessä majan, jossa rakennuspalat valitaan yhdessä tai vuorotellen. Majaa testataan ja esitellään muille ryhmäläisille.	<ul style="list-style-type: none"> - Toisen mielipiteiden huomioiminen - Vuorottelun harjoittaminen - Myönteisten kokemusten saaminen
	Tornin rakennus ja kaato	Sisarusparista toinen antaa ohjeita tornin rakentamiseen (minkä värinen/muotoinen pala laitetaan torniin seuraavaksi). Toinen parista rakentaa tornin ohjeiden mukaan ja ohjeita antanut saa kaataa tornin mäkeä laskeamalla tai tönäisemällä.	<ul style="list-style-type: none"> - Ohjeiden mukaan toimiminen - Sisaruksen mielipiteiden huomioiminen - Yhdessä tekemisen ilo - Vuorottelun harjoitus

	LEIKKI TAI PELI	LEIKIN TAI PELIN KUVAAUS	LEIKIN TAI PELIN TAVOITTEET
Yhteistoiminnalliset leikit	Narukävely	Sisarusparin välissä on naru ja narussa on kiinni kulkunen. Liikkuessa huoneesta toiseen sisarukset ottavat narusta kiinni. Jos naru kilisee kävelyn aikana, täytyy pysähtyä. Liikkuminen tapahtuu mahdollisimman hiljaa.	<ul style="list-style-type: none"> - Ohjeiden noudattaminen - Toisen huomioiminen - Yhdessä tekeminen
	Ujo ja rohkea pallo	Ryhmän alussa esitellään itsemme ujolle ja rohkealle pallolle. Aluksi ringissä kiertää ujo pallo, jolle nimi sanotaan hiljaa oma nimi. Rohkealla pallolle nimi sanotaan kovalla äänellä.	<ul style="list-style-type: none"> - Itsensä ilmaiseminen - Osalliseksi tuleminen - Yhdessä tekeminen - Vuorottelun harjoittelu
	Sammakon etsintä putkesta	Putkeen on laitettu useita sammakoita, joita yritetään saada itselle mahdollisimman paljon. Sisarukset ovat putkien molemmissa päissä ja yrittävät luvan saatuaan saada itselleen mahdollisimman monta sammakkoa.	<ul style="list-style-type: none"> - Tarkkaavaisuuden harjoittaminen - Sääntöjen noudattaminen

KUVAUS- JA ÄÄNITALLENNELUPA

KUVAUSLUPA

KUVAUS- JA ÄÄNITALLENNELUPA

Annan luvan tallentaa materiaalia sisaruskyntän toiminnasta

_____ osalta
(lasten nimet)

valokuvauskameralla	kyllä ☐	ei ☐
videokameralla	kyllä ☐	ei ☐
vanhempien haastattelun nauhoittaminen	kyllä ☐	ei ☐

Annan luvan materiaalin käyttöön Honkalampi-säätiön

koulutus- ja opetustarkoituksessa	kyllä ☐	ei ☐
lehtiartikkeleissa	kyllä ☐	ei ☐
opiskelijoiden (Terhi Karhu ja Outi Mattila) opinnäytetyön tekemiseen	kyllä ☐	ei ☐

Paikka ja aika

_____ / _____ 200_____

Luvan antajan allekirjoitus

_____
Nimenselvennys

